БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЧИЛЕРИ, КАТТЫЖЫЫЛАР!

1925 чылдан үнделилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1972 чыл. ОКТЯБРЬ 14 СУББОТА № 243 (3044)

өртээ 2 кап.

Совет-иран документилерге ат салган

Октябрь 12-де Москвага хүлээп алыышкынар бажыңынга Совет Социалистиг Республикалар Эвилели биле Иранның аразынга он беш чыл дургузунда экономиктиг болгаш техниктиг кады ажылдажыла дугайында Керээге болгаш ССРЭ биле Иранның аразынга 1972—1976 чылдарда культурлуг солчуушкун планынга ат салган.

Керээге болгаш планга Совет чазактың мурнундан ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, Иранның шахиншах чазааның мурнундан—даштыкы херектер министри Аббас Али Халатбари ат салган.

ССРЭ-ниң болгаш Иранның чазактары ийи чурт аразында керээлерини, дугуржулгаларны болгаш өске-даа документилерни негелдезинге дүүштүр найыралдыг болгаш чазагай кожа-хелбээ харылзааларны бижиглаар болгаш хөгжүдер деп күзел-биле керээ чарганнар.

Ында ССРЭ биле Иранның аразынга бот-боттарынга ажыктыг экономиктиг болгаш техниктиг кады ажылдажылганы болгаш садыглажыышкынны үр хуусаалыг чорударын көрүп турар.

ССРЭ-биле Иранның аразынга культурлуг харылзаалар дугайында дугуржулгага үндезилээп ажылдап кылган культурлуг солчуушкуннар планында ийи чурттун аразынга культура болгаш уран чүүл, эртем, радио, телевидение, парлалга талазы-биле, а ол ышкаш спорт талазы-биле ийи чурт аразынга кады ажылдажылганың кол-кол угланыышкынын тодарадып турар.

Документилерге ат салыышкынынга ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунун Даргазы Н. В. Подгорный, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы Д. С. Полянский болгаш албанның өске-даа кижилери олурушканнар.

Иран таладан Иранның шахиншагы Мохаммед Реза Пехлеви, шахиня Фарах Пехлеви болгаш шахиншах-биле кады ССРЭ-де келген албан кижилери олурушканнар.

ИРАННЫҢ ШАХИНШАГЫ МОХАММЕД РЕЗА ПЕХЛЕВИНИҢ БОЛГАШ ШАХИНЯ ФАРАХ ПЕХЛЕВИНИҢ МОСКВАДАН ЧОРУПКАНЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунун болгаш Совет чазактың чалааның ёзугаар бистин чуртувуста албан ужурунда аян-чорук кылып келген Иранның шахиншагы Мохаммед Реза Пехлеви болгаш шахиня Фарах Пехлеви октябрь 13-те Москвадан чорупкан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунун Даргазы Н. В. Подгорный, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги орулакчызы Д. С. Полянский, албанның өске-даа кижилери, Москваның ажылчы чоннарының төлөлекчилери Иранның болгаш Совет Эвилелиниң туктары-биле шимээн Внуково аэродромунга барын шахиншахты үдеп кааннар.

Шеригиин үш кезээнин — чадаг шериглериин, ужудукчуларын, далайжыларын хүндүлүг таныылын ужудуушкун шелүнге чыскааган. Шахиншахка хүндүлүг таныылын начальниги рапорт берген. Иранның болгаш Совет Эвилелиниң күүнге гимнилери чангыланган. Иранның шахиншагы Мохаммед Реза Пехлеви болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунун Даргазы Н. В. Подгорный совет дайынчыларынын чыскадын эргээн.

Совет удургукчулар болгаш найысылалдың ажылчы чоннарының төлөлекчилери иран күүнеиниң баштыңы-биле эптиг-ээлдек байырлашканнар.

Самолёт Таллинче углаш ужудуп чорупкан. Хүндүлүг аалчылар Совет Эвилелинге аян-чоруунун үезинде ол ышкаш Воронежке, Алма-Атага болгаш Сочиге база баар.

Шахиншах-биле кады Совет Эвилелинде келген албан кижилери Мохаммед Реза Пехлеви-биле кады чорупканнар.

(СЭТА).

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ БҮДҮРҮКЧҮЛҮҮН БЕДИДЕР

Тудуг ажылдарының тос айларда түңнели

Тос айларда республиканың колхоз, совхозтарынга 800 баш бода, 6300 баш шөөр мал кирер кажаалары, 100 тонна ногаа шыгжаар черин, 320 уруг өөренир чаа школаны ажыглалга киргеп, 47 мун га черин суг-биле хандырган. Юбилейлиг чылда республиканың хоорайларынга база чаа-чаа тудуглар ажыглалга киргилээн. Кызылда 280 уруг турар сад база эмнелге комплексининг тудуу доозулган. Ниитизи-биле 42476 дөрбелчин метр чуртталга шелүн ажыглалга киргеп. «Тыва тудуг» трест чылда-ла 10 мун кубометр эптеп-чыгган демир-бетон болгаш 5 мун тонна арматура бүдүрер комплекси туткан. Даг-дүгү арыглакчыларының хоорайы — Ак-Довуракта 600 олуттуг Культура ордузу ажылдай берген.

Ниитизи-биле республиканың тудуг организациялары тудуг-монтаж ажылдарының тос айлар планын 96 хуу күүсеткен. Ол болза эрткен чылдың ол үезинин деңнелиндеп 8 хуу өскүлде болур. 33 тудуг организацияларының он үжү тос айларның планын күүсеттээн. «Тыва даг-дүгү тудуг», «Кызыл үлетпүр тудуг», «Кызыл төп электростанция тудуг» эргелелдер болгаш «Тыва көдээ тудуг» трестин чамдык КМК-дары планны чедишкиннг боттандырган.

Чыл планында көрдүгенин ёзугаар ажыглалга киирзе чогуур объектилерниң элээн кезиин тудуп доосса-даа, кол фондуларны ажыглалга киирериниң планы түгле 81 хуу четкен. Бо көргүзүг харын-даа эрткен чылдың тос айларының деңнелиндеп 17 хуу чавызаан.

Культура-амыдырал хандырылгазының объектилериниң тудуу оожум чорун турар. Чагыкчының сан-медээзин ёзугаар алырга, кадык камгалал объектилериниң тудуг планы 59-ла хуу күүсеттинген. А коммунал хандырылганың — 68 хуу, чыдыышкынның — 72 хуу болган.

Тудуг-монтаж ажылдарының темпизин дүргедиринин, капитал салыышкыннарының ажыктыын бедиделериин кол аргазы болза күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери болгай. Бо талазы-биле бистин тудугжуларывыс эрткен сес айларның планын күүсеттээн, ол көргүзүг 96 хуу болган. Эрткен чылдың ол үези-биле деңнээрге, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезинин темпизи 1,3 хуу, а ажыл төлевириниң өзүлдезинин темпизи 1,6 хуу болган. Ажыл-агый чорудулгазынга ындыг чорук таарымча чок деп чүве билдингир.

Тудугнуң бот-үнезин аартадыр, объектилерни тудар хуусаазын узамдыктырар, үрей кылыышкынар болдурар, күш-ажылды механизастааарынче чогуур кичээнгей салбас түүлдер ам-даа бар. Оон уламындан тос айларда тудугнуң бот-үнези 428 мун рубльге аартаан. «Тыва көдээ тудуг», «Тыва тудуг», «Тыва суг тудуг» трестериниң организациялары тудугнуң бот-үнезин чигедир, иштики курлавырларны четче ажыглаар, бо кварталда кап дакпыр күжениишкин-биле ажылдаар үжүрлүг. Түгле ынчаарда юбилейжи чылдың планнары болгаш социалистиг хүлээлгелер күүсеттинер.

Тываның тараажылары дүүнге чедир 117.103 тонна тарааны күрүне шыгжамырынга киирип, бедиткен социалистиг хүлээлгезин 106,4 хуу чедир күүседи берген.

Районнар аайы-биле мындыг болган:

Районнар	Планы. Сатканы (тонна)		Хуузу	Районнар	Планы. Сатканы (тонна)		Хуузу
ТАҢДЫ	56000	50.845	90,8	ЧӨӨН-ХЕМЧИК	4.940	4.134	83,7
БИИ-ХЕМ	13000	15.900	122,3	БАЙ-ТАЙГА	130	188	144,6
КАА-ХЕМ	27.000	34.933	129,4	КЫЗЫЛ	5000	5582	111,6
УЛУГ-ХЕМ	5.580	4.452	79,8	БАРЫЫН-ХЕМЧИК	1300	896	68,7
				ЭРЗИН		169	—
				ТЕС-ХЕМ		6	—

КҮШ-АЖЫЛЧЫ РАПОРТ

Чөөн-Хемчик районнуң «Алдан-Маадыр» совхозунуң ажылышчилери ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга алдар ыылдыр алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиннг боттандырбышаан, тараа ажаап алыышкынын дооскан, күрүнеге тараа, дүк садар чыл планын, зөт, сүт дужаарының тос айлар онаалдазын, мал чемин белеткээр даалганы күүсеткен дугайында совхозтуң дирекциязы, партия комитеди СЭКП Тыва обкомунга, республиканың Министрлер Чөвүлелинге дүүн рапорттаан.

Совхозтуң тараажылары 1975 га тараа культуралары-ның ажаалдазын дооскан, гектардан ортумаа-биле кызылтастан 13 центнер, арбайдан 17 центнер дужүттү алган. Күрүнеге 500 тонна тарааны садып, ийи планны берген. Үрезин бүрүнү-биле урдунган, саваңны шуптузун бөлүп сараттаан.

ҮЕНИ МУРНААН БҮДҮРҮЛГЕДЕ

Кызылдың туйбу заводунуң ажыл-ишчилери бүгү улуетүк байырлалы — ССРЭ-ниң тургустунганындан бөөр чартык чүс чыл болур оюн төлептиг үткүүрү-биле бо чылдың планныг онаалдазын декабрьның 5-те күүседир деп бедиткен социалистиг хүлээлгени алганын билир болгай бис. Ук коллектив он хүлээлгеин хуусаа бетинде күүседир дээш ам ноябрьның үлүүнде ажылдан турар.

Завод эрткен тос айларда план ёзугаар 12550 мун туйбунуң орнунга 14177 мун туйбуну бүдүргеп, планын 113 хуу, а чижетлей алган туйбу бүдүрериниң даалгазын 116,2 хуу күүсеткен.

Эрткен үеде 695 мун рубльдин бараанныг продукциязын сайгарар турган, 814 мун рубль чедирген. А орулга киирип алырының онаалдазын 117,6 хуу боттандырган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге 10 хуу өскен.

Бо бүгү адаанныс саннар бүдүрүлгениң чайыннавчак чедишкиннерин херечилеп турар. Ол бүгүнү чогум түүп ачызында чедип алганы?

Бир-ле дугаарында завод планнаашкынның болгаш экономиктиг идиг беришкиниин чаа системазынче киргениин айтыры чугула. Оон эгелээп бүдүрүлге эки ажылдан, орулгалыг болу берген. Оон түңнелинде заводтуң ажылчыннарының материалдыг байдалы улам экижип, ажылынга сонуургалы өскен.

Моон мурнунда чылдарда заводка ажылчыннар чедишпейн турган ийикпе азы бир-ийи ай ажылдаан, үнүп чоруй баар турган. Ам ындыг эвес. Ажылчыннарның культурлуг дыштанылгазынче, амыдыралынче администрация черн улуг кичээнгейни салган. Оон бир херечизи завод коллективтиг социалистиг чарыжының типлекчилери 20 кижиге «Найырал» поездизи-биле аян-чорук кылыр халас путёвкаларны бергени болур.

Социалистиг чарыш заводтуң бригадалар, цехтер, эвлчегдер, тус-тус кижилер аразында калбарган. Үшкү кварталдың түңнели-биле алырга. Дмитрий Ильич Доможаковтуң удуртканы туйбу салыкчыларының бригадазы шылгараан. Олар коммунистиг ёзу-биле чаңгызы шуптузу, а шуптузу чаңгызы дээш ажылдап, хүнде 10 мун туйбу салыр хүлээлгезин 15—18 мун чедирип турар.

Петр Иванович Черепановтуң 10 кижиден турган коммунистиг күш-ажылдың хептекчилер бригадазы база-ла багай эвес ажылдап, тос айларның даалгазын 160 хуу күүсеткен.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТА: туйбу салыкчыларының бригадири, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Д. Доможаков.

Чарыштың тиилекчизи — Таңды район

Мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының талазы-биле социалистиг чарыштың бо чылдың үшкү кварталында түңнелин СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш облпрофчөвүлел чугаалажып өргеш, үш кварталдарда күрүнеге сүт садарының планын 102,8 хуу, зөттиин — 106,2 хуу, дүктүүн — 101,3 хуу күүсеткен Таңды район чарышта тиилекчи болган деп санаан. Ынчангаш СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң шилчиир Кызыл тугун 500 рубль түңнүг акша шаңналы-биле кады ол районга тыпсырын шиитпирлээн.

Тук тыпсырынга холбаштыр Таңдының партия-ажыл-агый активинин хуралы дүүн Бай-Хаак суурга болуп эрткен. Ол хуралга Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазы М. К. Мендуме шилчиир Кызыл тукту акша шаңналы-биле кады районнуң төлөлекчилериниг тывыскаш, юбилейлиг чылда мал ажылының продуктуларын бүдүрерин база күрүнеге садарын көңүлдүр дээш Таңдының ажыл-ишчилериниң шудургу ажылдаанын демдеглээн.

Хуралга районнуң чамдык ажыл-агыйларының удуртукчулары, мурнакчылары болгаш райкүүсконм даргазы Г. А. Зарневич чүве чугаалаан, чылдың сөөлгү кварталында улам-на күжениишкиннг ажылдаан, мал продуктуларын бүдүрериниң база күрүнеге садарының арткан онаалдаларын ажыр күүседип, ССРЭ-ниң 50 чыл юбилейинге төлептиг белектер-биле ужуражыын шынзытканнар.

Тыва АССР-ниң үлетпүрүнүң 1972 чылдың тос айларында Күрүне планын күүсеткениниң дугайында

ССР Эвилелиниң тургустунганындан бөөр 50 чыл болурунга үткүштүр алган социалистиг хүлээлгелерин күүсеттишаан, республиканың үлетпүр бүдүрүлгелери үлетпүр продукциязын бүдүрер талазы-биле элээн чедишкиннерни чедип алган.

Үлетпүр продукциязының кол-кол хевирлерин сайгарарының болгаш бүдүрүп үндүреринин тос айлар планы күүсеттинген. Пландан ажыр эн хөй продукцияны «Тыва даг-дүгү» комбинат, Кызылдың болгаш Кызыл-Мажалыктың туйбу заводтары, «Тыва көдээ тудуг» трестиң бүдүрүлгелери сайгарган.

Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге, бүдүргеп болгаш сайгарган продукцияның хемчээли 12 хуу улгаткан.

Кол-кол адырлар аайы-биле үлетпүр продукциязын сайгарарының болгаш бүдүрүлгени остуреринин темпилериниң планы күүсеткени мындыг болган:

АДЫРЛАР АЙЫ-БИЛЕ	Хуу-биле: планы күүсеп-деп	Хуу-биле: 1972 чылдың тос айлары 1971 чылдың тос айларынга хамаарыштыр
Республика ниитизи-биле	104	112
Электроэнергетика	—	97
Одаар чүүл үлетпүрү	102	93
Металл болбаазыралдыры	109	109
Ыяш болгаш ыяш ажылдап кылыры	110	113
Тудуг материалдарының үлетпүрү	103	110
Чиик үлетпүр	105	98
Аъш-чем үлетпүрү	102	110

Январь-сентябрь айларда республиканың үлетпүрү күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын 102 хуу күүсеткен, эрткен чылдың ол үезинге бодаарга, ажылдап турар бир кижиге онаалтыр продукция бүдүрери 10 хуу көвүдээн. «Тыва кобальт», «Тыва даг-дүгү» комбинаттарның, эт комбинадының, Респотребсоюзтуң үлетпүр комбинадының, Кызылдың, Кызыл-Мажалыктың туйбу заводтарының, «Тыва көдээ тудуг» трестиң бүдүрүлгелериниң коллективтери күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер талазы-биле белик көргүзүглерлиг болган.

Республиканың үлетпүрү ажылдап турар бир кижиге онаалтыр күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүреринин болгаш ажыл төлевирин бедидериниң темпилерин таарыштыр дүүштүрерин чедип алган.

Тос айларда продукция сайгарарының, үлетпүр продукциязын бүдүреринин ниити хемчээлин болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырарының планын республиканың тус-тус бүдүрүлгелериниң аайы-биле күүсеткенин алырга мындыг:

БҮЗҮРЕЛДИГ БАЗЫМ

БҮДҮРҮЛГЕЛЕР КОЛЛЕКТИВТЕРИ	Хуу-биле: План күүсеп-деп	Хуу-биле: 1972 чылдың январь-сентябрь 1971 чылдың ол үезинге хамаарыштыр: Бүдүрүлгенин ниити хемчээли-биле	Хуу-биле: 1972 чылдың январь-сентябрь 1971 чылдың ол үезинге хамаарыштыр: Күш-ажылдап бүдүрүкчүлүү
Эвилел чагыргазының үлетпүрү	102	116	113
оон иштинде:			
«Тыва даг-дүгү» комбинат	106	108	111
Каа-Хемнин хөмүр-даш разрези	102	93	103
Тудуг кезектери комбинат	97	119	105
Ак-Довуракты УБК	91	91	99,6
Республика чагыргазының үлетпүрү	105	110	107
оон иштинде:			
Эт комбинады	97	116	113
Сүт комбинады	106	106	110
Аъш-чем үлетпүрүнүң эргелели	98	99,5	99,0
Кызылдың хлеб заводу	96	97	96
Чадаанының —«—	107	107	107
Ак-Довурактың —«—	100,9	103	103
Хову-Аксының —«—	100,0	104	97
Пиво заводу	96	99,0	99,0
Тараа продуктулар эргелели	134	105	102
Кызылдың сайгарылга базазы	125	107	103
Чадаанының тараа пунктузу	156	80	80
Үстүү-Енисейниң балык заводу	96	83	95
Реслотребсоюзтуң үлетүр комбинады	108	172	149
Типография	100,0	106	106
Даараныла комбинады	100,7	92	91
Алгы заводу	105	105	107
Караа четпестер ниитилелиниң өөредилге-бүдүрүлге черн	115	116	99,0
Тудуг материалдары үлетпүрүнүң эргелели	118	120	109
Кызылдың туйбу заводу	117	121	110
Кызыл-Мажалыктың —«—	119	118	106
«Тыва көдээ тудуг» трест	114	119	113
Шуурмактың ыяш пунктузу	106	110	105
Туранның —«—	124	131	121
Ыяш ажыл-агый эргелели	106	113	108
Тудуг кезектери болгаш конструкциялар заводу	105	124	110
Улуг-Хемнин ыяш үлетпүр ажыл-агыйы	116	105	108
Автосептелге заводу	103	104	107
«Сельхозтехника» каттыжыышкыны	110	113	110
Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозу	109	105	104

1972 чылдың тос айларында үлетпүр продукциязының кол-кол хевирлерин бүдүргениниң шаңчазаан көргүзүгге мындыг:

ПРОДУКЦИЯНЫҢ ХЕВИРЛЕРИ	1972 чылдың январь-сентябрда бүдүргени	1972 чылдың тос айлары эрткен чылдың ол үеэнинго хамаарыштыр (хуу)
Электроэнергия — млн. квт-шак	120,1	92
Хөмүр-даш — мун тонна	378	94
Тудуг туйбузу — млн. кезек	21,5	113
Тудуг чугайы — тонна	888	105
Эптеп-чыттан демир-бетон конструкциялар болгаш кезектер — мун кубометр	22,1	143
Сорттуг даг-дүгү—мун тонна	32,2	115
Мебель — мун рубль	653	113
Тудуг ыяжын болгаш одаар ыяшты үндүр сөөрткени — мун кубометр —	200,9	97
оон иштинде: тудуг ыяжы мун кубометр	169,5	98
Дилиг материалдары — мун кубометр	103	110
Хөм идик — мун эжеш	53,6	96
Кидис идик — мун эжеш	50,4	106
Даараныла кылыглары — мун рубль	817	111
Балык тудары — тонна	200	105
I категорияның өкпе, баары-биле эт — тонна	5345	118
Колбаса кылыглары — тонна	855	105
Саржат — тонна	445	118
Чалан сүт продукциязы—тонна	9686	98
Далган—тонна	7404	94
Хлеб болгаш хлеб-булка аймаа — тонна	12595	105
Кондитер кылыглары — тонна	513	83
Водка — мун дкл	138	92
Пиво—мун дкл	169	135
Эзиртпес суксун — мун дкл	80	71
Дуе (чем) — тонна	6608	76

Ол үеде 12,4 млн. квт-шак электроэнергияны, 1,8 млн. тудуг туйбузун, 3,7 мун кубометр эптеп-чыттан демир-бетон конструкцияларны болгаш кезектерни, 1990 тонна даг-дүгүн, 8,6 мун эжеш хөм идикти, 35 тонна колбаса кылыгларын, 1104 тонна далганы плавлан ажыр бүдүрүп үндүрген.

Бараанныг продукцияның бот-үнезиниң сес айлар планын республиканың үлетпүрү күүсеткен. «Тыва даг-дүгү» комбинат, Каа-Хемниң хөмүр-даш разрези, «Тыва кобальт» комбинат, алгы заводу болгаш эт комбинады күрүне херецгизин элээн камнаан алган.

Ниити чедишкиннер-биле чергелештир чамдык бүдүрүлгелер кол-кол көргүзүглер талазы-биле планны күүсеттээн. Чижээ, 11 бүдүрүлге продукция сайгарарының планын күүсеттээн болгаш улус ажыл-агыйынга 787 мун рубльдин продукциязын чедип бербээн. Ак-Довурактың үлетпүр бүдүрүлгелер комбинады (УБК), Чадаанының саржат заводу, эт комбинады, пиво заводу, Тудуг кезектери комбинат, Кызылдың хлеб заводу, Үстүү-Енисейниң балык заводу планны күүсеттээн. 10 бүдүрүлге эрткен чылдың ол үеэнинден эвээш продукцияны сайгарган.

Ниити продукция бүдүреринин тос айлар планын 16 бүдүрүлге, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн планын 20 бүдүрүлге күүсеттээн, а 22 бүдүрүлге ук көргүзүгнү эрткен чылдың январь-сентябрьның деңнелиндеп чавызаткан.

Ак-Довурактың УБК, Кызылдың болгаш Хову-Аксының хлеб заводтары, пиво заводу, Чадаанының тараа пунктузу, даараныла комбинады болгаш өскелер-даа күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планын күүсеттээн ийикпе эрткен чылдыңдан чавызаткан.

Январь-сентябрь айларда 147 тонна тудуг чугайын, 55 мун рубльдин мебель аймаан, 114 тонна чалан сүт продукциязын, 47 тонна кондитер кылыгларын, 59 мун дкл эзиртпес суксунну чедип бербээн.

ТЫВА АССР-НИҢ СТАТИСТИКА ЭРГЕЛЕЛИ.

Совет-моол найыралга холбаштыр

Дүүн СЭКП Кызыл хооркомунун хуралдаар залынга Кызылдың хөй-ниитизиниң төлөлекчилериниң совет-моол найырал айының эгелээни-биле холбаштыр байырлыг хуралы болган.

СЭКП Кызыл хооркомунун секретарь эш С. М. Күдажи хуралды ажыткан.

Совет-моол найыралга холбашкан иletkелги аная совет-моол найырал ниитилелиниң Тыва салбырының даргазының эрелакчызы, реагу эртемнериниң кандидады эш Ю. Л. Аранчын кылган.

Кызылда дугаары 35 профессионал-техниктиг училищениң мастери эш О. Ч. Куулар болгаш терапевт-эмчи эш Б. Г. Чубарев аная чүве чугаалаан, боттарының өөрлери-биле кады Моолдун аймактарынга чорун чораанын чугаалагылаан, пролетаржы интернационализминин болгаш улустарның найыралының принциптеринге үшеаялээн, совет-моол найыралдың улам улуу-биле быжыгарынга идегелин демдеглээнгер.

Түнелинде хуралдың киржикчилери МАР-ның бистин республика-биле кожа болуп, бистин-биле доктаамал холбаа тудуп турар аймактарының ажылчы чоннарынга байырлыг телеграмманы үлүзээ алган.

НАЙЫСЫЛАЛЫВЫС ЮБИЛЕЙГЕ УТКУШТУР

Хоорайның партия активиниц хуралындан

Найысылал Кызылдың партия активиниц бурунгу хүн болуп эрткен хуралынга ССРЭ-ниц бежен чылынга белеткелдиц чоруп турарының дугайында айтырыгны чугаалашкаш, юбилейге уткуштур кылдынган ажылды база четпестерни болгаш моон соцгааргы сорулгаларны хандыр анализтеп көрген.

— Хоорайның партия, совет, профовилел болгаш комсомол, ажыл-агый органнарының ажыл-чорудулгазынга ССР Эвилелиниц тургустунганының 50 чылынга белеткел дугайында СЭКП ТК-ның доктаалы эң чугула документ болган — деп, актив хуралынга бо талазы-биле плеткел кылган СЭКП хоркомунуң ийиги секретары С. М. Кудажи эгезинде чугаалаан. Партия хоркому болгаш эге организациялары ол чугула документини удуртулга болдургаш, юбилейге уткуштур тодаргай хемчегларни ажылдап кылгаш, коллектив бүрүзүнге организаччы болгаш политиктиг ажылды калбартып чоруткан.

Москваның болгаш Ленинградтың ажылчыннарының эгелээшкини-биле ол улуг байырлалга алдар болдурган социалистиг чарыш хоорайның бүдүрүлге коллективтеринге калбарган. Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйының, № 1 АТБ-ниц коллективи ССР Эвилелиниц тургустунганының 50 чылынга алдар болдурган СЭКП ТК-ныц, ССРЭ-ниц Дээди Советиниц Президиумунуц, ССРЭ-ниц Министрлер Чөвүлелиниц болгаш ВЦСПС-тиц тургусканы юбилейжи Хүндүлүг демдээн алыр эргедээш чарыштың эгелекчилери болган. Юбилейге уткуштур алган хүлээлгелериниц болгаш планнарның күүселдезиниц түңнелдери ажылчы чоннарның чогаадыкчы идепкейинин, күш-ажылчы болгаш политиктиг көдүрлүүшкүнүнүц дугайын чугаалап турар.

Илеткелчи болгаш санал берген эштер бо талазы-биле тодаргай чижектерни көргүскен. Хоорайның үлетпүрү тос айларда продукция сайгарарының планын 102,8 хуу күүседип, пландан ажыр бир миллион ажыг рубльдиц продукциязын сайгарган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүц өзүлдезиниц планын 104,6 хуу күүсеткен. Алган социалистиг хүлээлге ам безин хөй чүүлдериниц талазы-биле ажыр күүсеттинген.

Автотранспорт бүдүрүлгелери чүүк соөртүр планын ажыр күүсеткен. Тудуг организациялары база-ла улуг хемчээлдиг ажылды күүсеткен: республиканың эмнелге комплекизин, Элегес-Аксы — Кызыл аразында 220 квт электри дамчыдылгазының шугумунуң тудуун, радио бажыңын, 280 орунгуг уруглар садын, 10 муң дорбелчин метр чуртталга шөлүн болгаш өскедаа объектилерни ажыглалга киргген. Юбилейге уткуштур алган хүлээлгезин Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйы, алгы заводу, типография, сүт заводу, № 2 АТБ, республиканың АТБ-зи, № 12 автобаза, хоорайның тудуг-септелге эргелели, Кызыл электро тудуг эргелели, автосептелге заводу, сайгарылга баазазы, тууйбу заводу чедиишкиниг күүседип турар дээрзин актив хуралынга сеткил ханышкыны-биле демдеглээн.

Хоорай Совединиц ажыл-агыйларының көдээ ишчилери улуг байырлалды төлептиг уткуурУ-биле чамдык эки түңнелдерни чедип алган. Төрээн чурттуң шыгжамырынче беш чартык мундан хөй тарааны урган, ол болза планның 110 хуузу болур. Эт болгаш дук садарының чыл планын ажыр күүсеткен. Тос айларда сүт бүдүрериниц болгаш күрүнеге садарының планы күүсеттинген.

Юбилейге белеткелдиц үезинде хөй-хөй партия организацияларында ажылдың деңнели бедээн. ССРЭ-ниц 50 чылының байырлалынга социалистиг чарыштың авангардында коммунистер чоруп турар. Ылаңгыя Каа-Хем хөмүр-даш разрезиниц парторганизациязы социалистиг чарышты организастаарының айтырыгларыне улуг кичээнгейни салып турар, хүлээлгелер болгаш план күүселдезиниц дугайында партбюрога, партия хуралдарынга доктаамал чугаалажып турар. Ынчангаш ол бүгү айтырыглар бо коллективте канчаар тургустунганын илеткелчи болгаш актив хуралынга санал берген ол бүдүрүлгениц начальниги Р. Х. Шагнахметов тодаргай чугаалаан.

Оон-биле кады ССРЭ-ниц юбилейинге белеткелди чамдык коллективниц удуртукчулары, парткомпар, партия эге организациялары кошкак чорудуп турар дээрзин актив хуралынга демдеглээн. Илеткелчи-даа база санал берген эштер: «Кок-Тей» совхозта партия эге организациязының секретары В. М. Гаврилова, тудуг кезектери комбинаттың директору В. Н. Бехтерев, хоорхүүскомунуң дарга-зының оралакчызы В. А. Парунин, «Тыва тудуг» тресте партком секретары В. К. Базак, Кызыл хоорхүүскому- ı виштики херектер килдизиниц начальниги М. Акимов болгаш өскелер-даа бо талазы-биле чамдык чижектерни көргүскен.

Хлеб, пиво заводтары, тудуг кезектери комбинат, балык заводу ышкаш бүдүрүлгелер чыл эгезинден-не бүдүрүлге планын күүсеттейн келген. 9 айларының түңнелинде эзт комбинады, хеп даараар ателье база-ла ындыг байдалдыг апаргаан. Ниитизи-биле олар 387 муң рубльдиц продукциязыа чедир бербээн. 7 бүдүрүлге ниити продукцияның планын күүсеттээн, оларга база-ла үстүнде адаанывыс бүдүрүлгелер хамааржыр. Ол ышкаш хлеб, балык заводтарының, дааранылга комбинадының коллективтери продукция бүдүрериниц хемчээлин эрткен чылдың бо үедеги деңнелинден кудулаткан. Үстүнде бүдүрүлгелериниц чамдыктары хүлээлгезинде бижип алган күүдериниц хөй нуруузун күүсеттейн турар.

Юбилейге уткуштур алган хүлээлгезиниц база планныг сорулгаларны күүседир талазы-биле тудуг, транспорт, садыг организацияларының ажылында улуг четпестер бар дээрзин актив хуралынга чидин-биле шүүмчүлээн. Ылаңгыя «Кызыл тудуг» эргелели, 48-ки тудуг эргелели чуртталга бажыңнарын ажыглалга киирер талазы-биле көрдүнген графикти үскен.

Найысылалды ногаанчыдып, чаагайжыдар айтырыгны хөй-хөй коллективтер доктаамал эвес, чүгле байырлалдар мүрнунда чорудуп турар. Бажыңнар эргелелери кварталдар девискээрлерин ногаанчыт-пайн турар, чаагайжыдылганың ажылдарын № 2 АТБ-ниц болгаш дыл, литература, төөгүнүң эртем-шинчилел институту, пассажирлер АТБ-зи болгаш өске-даа коллективтер чорутпайн турар.

ССР Эвилелиниц тургустунганының 50 чылынга белеткел дугайында СЭКП ТК-ныц доктаалында ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезинин айтырыгларын партияның бүгү организацияларының, идеологтуг албан черлериниц база организацияларының мүрнунга чугула сорулга кылдыр салган. Ону удуртулга болдургаш юбилейнин хоорай комиссиязы, партия организациялары байырлалга уткуштур чорудар политмассалыг ажылдың талазы-биле ажылдан кылган хемчеглерни күүседир дээш эвээш эвес ажылдарны чоруткан болбайаан. Маңаа найысылалдың эртемденнери, культура ажылдакчылары, хөй санныг интеллигенциязы улуг үлүг-хуузун киирип турарын актив хуралынга сеткил ханышкыны-биле демдеглээн.

Ынчалза-даа илеткелдеп болгаш санаалдардан алгаш көорге, чамдык бүдүрүлгелерде, транспорт, тудуг организацияларында, ылаңгыя Тываның электри четкизинде, «Сукпак» совхозта политмассалыг ажылдың деңнели дыка чавыс бооп турар. Ооң ужурундан чамдык ажылчыннарның аразында арагалаар, хөй-ниитиниц чурумун үрээр, ажыл-шагы үзер чоруктар амдаа узуткаттынмаан.

ССРЭ-ниц тургустунганының 50 чылынга чедир үш ай четпес үе арткан. Арткан үеде партия, совет, профовилел болгаш ажыл-агый, комсомол организациялары ол алдарлыг болуушкунга белеткелди улам күштелдирер, аңаа алдар кылдыр алган хүлээлгелерни болгаш улус ажыл-агыйының планныг сорулгаларын күүседип турган, бистиц Төрээн чуртувустун улустарының өндүр улуг байырлалын найысылал Кызылдың бүгү ажылчы чоннары төлептиг уткуур дээрзинге бижыг бүзүрелин партия активиниц хуралы илергейлээн.

СЭКП ТК-ныц кежигүнү, партия Тыва обкомунуц бирги секретары эш С. К. Тока актив хуралынга киржип, чүве чугаалаан. ССРЭ-ниц 50 чылынга уткуштур белеткелдиц чоруп турарының дугайында айтырыгны чоокта чаа СЭКП Тыва обкомунуц VI пленумунга бүгү талалыг чугаалашкаш, кылдынган чүүлдериниц түңнелин үндүрүп, чүү чедир кылдынмаанын, моон соцгаар чүнү кылза өкил эвээш тодаргай анализтээн дээрзин ол айыткан. Чедип алдынган чүүлдер хөй. Маңаа найысылал Кызыл база улуг үлүүн киирип турар. Бистин сорулгавыс чедиишкинге оожургавазы болгай. Эрткен үш кварталдарда чедир шиитпирлеттинмээн сорулгаларны юбилейге чедир арткан үеде шиитпирлээн турарынче, найысылал Кызылды чаагайжыткан үлегерлиг хоорай болдурарынче активхуралының киржикчилериниц кичээнгейин ол угландырган.

ССРЭ-ниц 50 чыл юбилейинге уткуштур белеткелди бүгү талалыг, улам күштелдирериче угланган, партия организацияларының сорулгаларын айыткан доктаалды аңаа хүлээп алган.

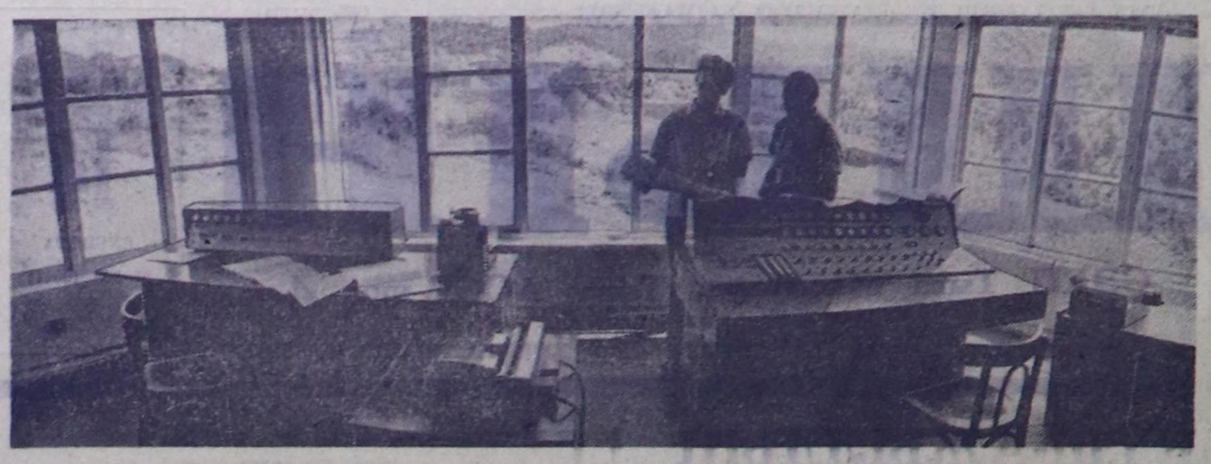

Өңнүг металлургияның кончуг улуг бүдүрүлге черин тудуп турар. «Маднеулдуң чес-эрыглаашкын комбинадының тудуун доозар» — деп, СЭКП-ниц XXIV съездизиниц Директивалларында бижээн одуруглар Грузияның өңнүг металлургиязының баштайгы ол бүдүрүлге черин тудуп турарларга дайынчы программа болу берген. Ук бүдүрүлге чери чес, коргулчун, цинк, бөрит болгаш өске-даа холуксаалар-лыг концентраттарны бүдүрүп үндүрер. Баштайгы продукциязын 1974 чылда бээр.

Комбинат техниканың сөөлгү негелдезин өзүгаар дериттинип турар. Ында автотранспорттуң болгаш экскаваторларның ажылдаарын шалыпкын башкарып, контрольдаар «Карьер-1» системаны тургузуп турар.

Маднеул комбинадынга бээр приборлар биле дериглерни Москваның болгаш Ленинградтың эртем черлери, үлетпүр бүдүрүлгелери бүдүрүп турар.

Комбинатты тудары-биле капсырлаштыр казылданы шуудадыр ажылдарны база чорудуп турар.

«Карьер-1» системаны эптээр ажыл чоруп турар.

М. ДАТИКАШВИЛИНИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Бөгүн — Стандарттар хүнү

ШЫНАР КӨРҮЛДЕЗИ

Делегейниц эртем-техниктиг хөй-ниитизи 1972 чылдың октябрь 14-те делегейниц стандартизация хүнүн демдеглеп, ол хүннү хөй-хөй чурттарның техниктиг болгаш садыг бөлүктериниц авторитедин база калбак хүлээп көрүүшкүнүн чедип алган стандартизация талазы-биле делегей организациязының 25 чыл ою-биле холбан эрттирер.

Ол хүн улус ажыл-агыйынга стандартизацияны ажыглаарының артык күштүүн, техниктиг дешилгени хөгжүдеринге ооң ролюн калбаабиле көргүзүп, пропагандалаар.

Улус ажыл-агыйын эргелеп-башкарарынга стандартизация ролюн бедиринге принциалдыг ужур-дузалыг үүл болза стандартизацияның эртем-техниктиг деңнелин бедидер дугайында СЭКП-ниц XXIV съездизиниц Директивалары болур. Ону өзүгаар стандартизация талазы-биле планнар техниктиг деңнелди болгаш продукцияның шынарын бедидериниц планнарынче хуула бээр. Стандарттарның көргүзүглери болгаш негелдерни чеже-даа бедик болза продукцияның шынарын боттуг хандырарының аргалары бар болгаш магадылаттынган, стандарттарны чогуур үезинде шиңгээдип ап, оларның негелдерин хажык чок сагып турган, ону чедип алыр.

Бо ажылды доктаамал хыналдага тургузуп, план өзүгаар боттандырын турар черлер багай эвес түңнелдерни чедип ап турарын бистиц республиканың бүдүрүлгелериниц чижээнден тодаргай көргүзүп болур.

Республиканың эң улуг бүдүрүлгелериниц бирээзи «Тыва даг-дүгү» комбинаттың коллективи продукцияның шынарын экижидериниче угланган хөй санныг хемчеглерни чыл санында боттандырын турар. Бирги ээлчегде аңаа хамааржыр үүлдер болза, технологияны сайыраңгайжыдып, дешилгелиг дериг-херектерни шиңгээдип ап турары, бүдүрүп турар даг-дүгүнүң техниктиг деңнелин өөренип көрбүшаан, оларны эң дээре аналоттар-биле деңнеп турары-дыр. Комбинаттың продукциязының 97-ден хөй хуузу эки шынардыг болуп турары таварылга эвес-тир, ол болза стандартизация нормазындан безик көргүзүг, ынчангаш ук бүдүрүлге ортекке немей төлээн хөрөңгиден орулганы ап турар. 1971 чылда комбинаттын орулгазы 165,6 муң рубль болган.

Каа-Хемниц хөмүр-даш разрези продукцияның шынарын бедидеринче улуг кичээнгейни угландырын турар. Лаборатория хыналдазын ында эки тургускан, шенелдеер кылыр амгы үениц машиналарын шиңгээдип алган. 9 айларының түңнелин ёзугаар алырга, хөмүр-даштың хүлгүр чоруун планда көрдүнгениниц 0,2 хуу кызырган, ооң ачызында бүдүрүлге чери эвээш эвес орулгалыг ажылдап турар.

Кызылдың эзт комбинады продукцияның шынарын экижидери-биле бүдүрүлгени механизастаарының болгаш автоматчыдарының талазы-биле чамдык ажылдарны кылган. Чижээ, бо чылдың бирги чартыында эзт продуктуларын брактаар чорук 33 хуу кызырылган, боттандырган хемчеглерден алган экономиктиг ажык 80 муң рубль болган.

Ындыг-даа болза продукцияның шынарын экижидер талазы-биле эки чижектер амдаа эвээш деп чүвени миннир ужурлуг бис. Элээн хөй бүдүрүлгелериниц удуртукчулары боттарының кичээнгейин шынарже эвес, а планны сан талазы-биле күүсеткениниц дугайын ай сайында-ла рапорттап турар, а оларның бүдүрген туйбузунуц 40 хире хуузу стандарт эвес, хевир-дүрзүзү безин чаңгыс аай эвес болгулаар, тууйбуну кайы хамаан чок чүдүрерин хораан турдала, ону ынчаар чүдүрүп турарындан хөй тууйбу үрелип турар.

Кызыда тудуг кезектери комбинат массалыг хөй бракты болдуруп турар. Бо чылдың сентябрь айда улуг панельдерден тудуп турар бажыңга 11,6 муң рубль өртектиг 320 фундамент блоктарын эккелген. Ол продукцияның чаңгызы-даа стандарттарга дүүшпээн. Чижээ, блоктуп бединиц карышкаа 2 мм болур турда ында 40 мм чедип турган. Бетонниц тиглепчек чоруу хөй.

Аъш-чем бүдүрүлгериниде, ылаңгыя районнарда бүдүрүп турар продукцияларның шынары куду. Чижээ. Чадаананың хлеб заводу шынары багай продукцияларны — хлебти болгаш, булочка кылыгларын бүдүрүп, ажыг, карты безин орта бышлаан хлебти садыг организацияларынче чорудуп турганы илерээн. Чамдык бүдүрүлгелериниц чорудуп турар сүт продуктуларының шынары база куду.

Республиканың «Сельхозтехника» бүдүрүлгелериниц ажылында четпестер база бар. «Сельхозтехниканың» Чадаана салбыры септээн техниканың доктаамал шынарлыг болурун хандырбайн турарын чоокта чаа кылган хыналда көргүскен. Дыка хөй параметрлерин хынавас, техниканы идегелдиг септевес чоруктар «Сельхозтехниканың» Туран салбырында, Кызылдың районнар аразының каттыжышкынында бар.

Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агый черге чайгы үеде дилдирбээн чудуктарга техниктиг негелдениц стандарттарын хажыдып, чудук бүрүзүн маркалаан хемчээр ажылды боттандырбаан болгаш салдарның хемчээлин улгаттырын турганы база илерээн. Респотребсоюзтун септелге-тудуг эргелелинче чоруткан бир салды хемчеп көорге, айыткан хемчээлинге 101 кубометр четпейн барган, бо дээрге, ол салдың 20 хуузу, азы 2000 хире рубльдиц карак мегелеп алырын орадашканы ол-дур.

Ол-ла бүдүрүлге чери хемчээли шын эвес, ыргак, ирик, узуну таарышпас, шыгы улуг дилиг материалдарын хереглекчилерге чорудуп турар, ону чеже-даа хоругдап, сокдырга ооң чогуур түңнелди үндүрбээн. Ындыг чоруктар чогуур контрольдуң чогундан, стандарттарның негелдезин билбезиниден, ук бүдүрүлгениц техниктиг базазының кошкаандан болуп турар.

Тоску беш чылды «Шынарның беш чылы» деп адап турары таварылга эвес. Бүдүрүп турар продукцияларның техниктиг деңнелин, шынарын дыка бедидерин бирги чергениц, эң чугула сорулгазы кылдыр көрүп турар. Бистиц чуртувуста чүгле аңгы-аңгы стандарттарны шиңгээдип ап турар эвес, харын адырлар аразының бүдүн-бүдүн системаларын, ооң иштинде конструктор документтериниц чаңгыс аай системазын, продукция шынарын тодарадырының чаңгыс аай системазын, бүдүрүлгениц технологтуг белеткелициц системазын шиңгээдип ап турар.

1972 чылда чурттуң бүгү бүдүрүлгелери боттарының бүдүрүп турар продукциязының шынарын 3-кү категория-биле тодарадып турар. Ол ажылды бистиц республиканың үш бүдүрүлгелериниде — «Тыва даг-дүгү» комбинатта, Кызылдың алгы заводунда, дааранылга комбинадында база боттандырып эгелээн.

Бистиц бүдүрүлге коллективтеривистин алдар-хүндүзү оларның кандыг продукцияны бүдүрүп турарындан, ооң санындан эвес, а продукцияның шынарындан хамааржыр дээрзин утпаза чогуур. Сорулга болза эки, бедик шынарлыг, хөй продукцияны бүдүрери болур, аңаа стандартизация дузалап келген болгаш дузаалаар-даа.

Г. ГРЕШНЫХ.

Тываның стандарттар болгаш хемчээлге техниказының күрхайгаарал лабораториязының стандартизация килдизиниц начальниги.

«Шекпээр» совхоз малдың бөдүүн чемин эрткен чылгызындан ийи катап хөйну белеткээн. № 2 хову бригадазында тракторист Монгуш Эрес-оол көк суланы, саваңны пресстээш, сараатаарынга бүдүн чартык норманы күүседип, соцчарыштың мүрнуу одуруунда чоруп турар.

ЧУРУКТА: Монгуш Эрес-оол.

Т. ТАЛГАНЧИКТИҢ фотозу.

Кышка белеткел — хүннүң чугула айтырыы

БЕЛЕТКЕЛ ТЕМПИЗИН ДҮРГЕДЕДИР

Дүжүт ажаан алыышкыны-биле чергелештир, мал кыштагладыышкынынга белеткелди чорудары үениц негелдели айтырыы апарган. Чөөн-Хемчик районнуң колхозтары болгаш совхозтары кышка белеткел ажылдарын бо хүннерде база-ла чоруда берген.

Малды кыштан хүр ажырары аңаа баш удур ыяк белеткенин алыындан хамааржыр. Мүрнакчы ажыл-агыйларның удуртукчулары болгаш тускай эртемниглери ону барымдаалааш, ажаан алыышкын ышкаш бачым кампания турза-даа, кышка белеткелди соцгаарлатпайн турар. Бо чугула ажылды бистиц районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозу багай эвес эгелээн. Ында Кызыл-Хадың сүт-бараан фермазының коллективи кышка белеткелди барык-ла дооскан.

«Большевик» совхозтуң Арыг-Бажы фермазында (эргелекчизи Иргит Күдер-оол) кышка белеткел эки чоруп турар. Оон ыңай кышка белеткелди эки организастап турар черлерге «Алдан-Маадыр» совхозту хамаарыштырып болур. Ол ажыл-агыйның Оргу-Шөл (бригадири Ооржак Оттук), Шат (бригадири Ооржак Кончук) хойжу бригадалары хөй кажааларының, малчыннарның чуртталга бажыңнарының септелгезин кылып дооскаш, турлагларже саваңны, сигенни сөөртүп турар.

Ылаңгыя белеткээн мал чемнерин кыштагларже сөөртүр ажыл бо хүннерде өске-даа колхозтарда болгаш совхозтарда хайныышкынныг чоруп турар.

Үениц бо чугула ажылын «Чыраа-Бажы», «Сүт-Хөл» совхозтар чүгле чаа эгелеп турарын айтыр херек. Ында кышка белеткел ам-даа шуудаваан. Ол черлериниц удуртукчулары, тускай эртемниглери кышка белеткелдиц темпизин дүргедедири эргежок чугула.

К. КУУЛАР,
Чөөн-Хемчик райкүүскомунуц көдээ ажыл-агый эргелелиниц начальниги.

АЖЫКТЫГ, ТААРЫМЧАЛЫГ

Аныяк ишчи бүрүзүнге — ортумак эртем

Партияның XXIV съездизиниц улус өөредилгезинин мурнунга салган чугула сорулгаларының бирээзи аныяктарның бүгү-ниити ортумак өөредилгезин бо беш чылда чуртка боттандырары болур. «Аныяк ишчи бүрүзүнге — ортумак эртем» деп лозунну боттандырарынга кежээки болгаш бот-өөредилге школаларының ролю улуг.

Республиканың төп бот-өөредилге школазы Кызыл хоорайда турар. Бо школаның консультация пунктуларын районнарда организастаан. Ажылчын аныяктарның ниити ортумак эртем чедип алырынга ук школа улуг ролдуг бооп турар. Школа организастаттынгандан бээр ону хөй-ле кижи дооскан. Ам бо хүннерде ында ажылчын болгаш көдээ аныяктар хөйү-биле өөренип, эртем-билиг чедип ап турар.

Хоорайларда болгаш көдээде доктаамал чурттап турар аныяк өскен аңаа өөренип келген. Бот-өөредилге школазының бир салбырын № 35 профтехучилищеде ажыткан. Дыка хөй оолдар, кыстар тускай мергежил-биле чергелештир ниити ортумак эртемни чедип ап турарлар.

Быылда төп школаның болгаш ооң районнарда салбыларын гуурп келген он алды чылларның дургузунда сес чылының — 2420 кижи, ортумак школаны — 3093 онгу классчы дооскан. Оларның аразында бүдүрүлгениц мурнакчылары, ажыл-ишчи кижилер кайы хөй. Кежээки школа соонда дээди болгаш ортумак эртемни чедип ап турарлар база бар.

Амгы үеде школаның үжен үш консультация пунктузу бистин республикада ажылдап турар. Оон иштинде Туран, Шагаан-Арыг хоорайларда, Барыын-Хемчик, Каа-Хем районнар төптеринде ортумак школалар ажылдап турарын айтып болур. Ук школаларга өөредилге күзүн ажаалда соонда — октябрьда эгелээр. Ам ол школаларда 1200 ажылчын аныяктарны хаара туткан.

Ажылчын аныяктарның хүндүсү, кежээки болгаш бот-өөредилгелиг школаларының четкизи калбарып турары-биле чергелештир оларга өөредилге-кижизидилге ажылын шынаржыдары база чугула үүл болган. Кызылда төп школала үр чылда ажылдап турар дуржулгалыг башкылар хөй. Оларның чижээнге Вера Михайловна Угрюмова, Анна Яковлевна Жигалкина, Раиса Степановна Князева, Екатерина Петровна Янченко, Сат Шангыр-ооловна Долунчап, Валерий Петрович Ушаков ышкаш эштерни алап болур.

Улус өөредилгезинин хоочуну Елена Григорьевна Зубова ол школаның тургустунган баштайгы чылынган эгелээш, бо хүннерге чедир ында директорлап ажылдап турар.

Бо школаның башкылары үүгле төп школага кичээл эрттирип турарындан аңгыда чер-черде консультпунктуларга база барып, боттуг дузаны чедирип келгеннер.

Төп школаның башкылар чөвүлели көдээ башкыларның семинарларын өөредилге чылы эгелээр мурнунда баш удур организастап, аңаа кирген санал-оналдарны барымдаалап көрүп, өөредилге программаларының планын аңаа чугаалажыр.

Төп школага болгаш ооң чер-черде салбырларынга өөредилге-кижизидилге ажылын экижидер сорулга-биле оларның аразынга социалистиг чарыштың калбартып келген. Чарыштың кол негелдери болза улус ажыл-агый планнарын күүседиринге идепкейлиг киржири, өөреникчилер хаара тударының планын күүседири, оларның коммунистиг кижизидилгезинче улуг кичээнгейни салыры, өөредилге-кижизидилге ажылының деңнелин бедидери болур.

Эрткен өөредилге чылында ол чарышка бирги, ийиги, үшкү черлерни Чаа-Хөл, Арыскан, Балгазын консультация пунктулары (эргелекчилери эштер К. Д. Биче-оол, А. С. Сат, Б. Н. Бүрбү) туста ап, өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың деңнелин элээн бедиткен.

ССР Эвилелинин тургустунганындан бээр чартык үүс чыл болур оюн төлептиг уткуур дээш чарыш амгы үеде калбарган. Төп школада ол талазы-биле класстар аразынга чарышка 11 «а» класстын өөреникчилери (класс башкызы Н. В. Галактионова) мурнап турар.

Ол класстың өөреникчилери Надежда Полежаева, Геннадий Пирожков олар чүгле кончуг эки демлектерге өөренип турарлар. Үстүнде адаанывыс өөреникчилер чүгле өөредилгезинге кызымак болурундан аңгыда бүдүрүлгенин база мурнакчылары: Надежда — бухгалтер, а Геннадий № 48 тудуг эргелелинде бызанчы.

Ан. ДАРЖАА.

ЧУРУКТА: республиканың бот-өөредилгелиг школазында башкы Р. С. КНЯЗЕВА өөреникчилери-биле кады олурары (солагай галада чурукта), ол-ла школаның өөреникчизи Н. ПОЛЕЖАЕВА.

Авторнуң фотолары.

Бөдүүн кижилер

КАЙЫЗЫ-ДАА МАКТАЛДЫГ

Шагаан-Арыг хоорайның Советская кудумчуузунда даштын агарты чугайлап каан бажыңның эртеи, дүъште, кежээ хөлдүү-ле кончуг апаар бо болза, хоорайның № 2 школазының интернадының күрүне хандырылгазында турар өөреникчилериниц чемненир столоваязы-дыр. Бо арги-даа бол шевергин бажыңның ниитидашты үргүлүү арыг-силиг, амданныг чемнин чыды кезээде оон ыравас.

Столоваяның поварлары Валентина Жукова биле Надежда Нарылкованың ажылының эгелээри дыка эрте — эртенгинин 4 шак. Ынчан хоорайның кудумчуларынга олардан өске ким-даа турбаан болур. Валентина 8 чыл, а Надежда ооң 3 чыл эвээш, шак ынчаар ажылдап турар. Оларның чем кылырынга мергежилдинин, ажылынга ак сеткилдинин школа дирекциязы, өөреникчилер мактап чугаалажыр. Эрткен чылдарның дургузунда өөреникчилерге янзы-бүрү амданныг чем белеткээринин аргадуржулгазын ийи эжишки эки шиңгээдип алган.

Өөреникчилериниц чайгы дыштанылгазының үезинде ийи повар үтбай школа бажыңнарының септелгезинге үргүлчү идепкейлиг киржип келген. № 2 школаның башкылар болгаш ажылчыннар коллективи ол ийи аныяк кижини үргүлчү шаңнап, мактап келген. Ийи эжишки чүгле боттарының хүлээнген ажыл-ижинге эвес, а харында хөй-ниитиниц ажылынга база идепкейлиг киржип турар. Ылаңгыя бо бөдүүн ажылчыннарны школаның боттынгыр ужар чүүлүнге бола киржи берген турарын көрүп болур.

Т. ОНДАР.

КОММУНИСТИГ КҮШ-АЖЫЛ ШКОЛАЛАРЫНЫҢ ӨӨРЕДИЛГЕ ПРОГРАММАЛАРЫ

Коммунистиг күш-ажыл школалары болза, бүдүрүлгениң мурнакчы арга-дуржулгазын пропагандалаарының, ажылчы чоннарның ортузунга масса-политиктиг ажылды чорударының, социалистиг чарышче болгаш күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрү дээш шимчээшкиниче оларны идепкейлиг хаара тударының, күш-ажылдың бедик сагылга-чурумунга кижизидериниң дээштиг хевири болур деп, «Коммунистиг күш-ажыл школаларының ажылын экижидер дугайын» СЭКП ТК-ның эрткен чылдың июльда хүлээп алган доктаалында демдеглээн. Коммунистиг күш-ажыл школаларынга кичээлдериниң утка-шынарын улам ыңай сайзырадгайжыдып, ажылчыннарның, колхозчуларның болгаш албан-хаакчыларның экономиктиг өөредилгезинче, оларның политиктиг база чараш аажы-чаңга кижизидилгезинче, тоску беш чыл планының онаалдаларын күүседир дээш демиселге ажылчы чоннарның чогаадыкчы идепкейин бүгү тала-биле бедидериниче кол кичээнгейни салырының эргежок чугулазын СЭКП ТК айыткан.

«Ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилгезин экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын күүседиринге коммунистиг күш-ажыл школалары улуг рольду ойнаан турар ужурлуг. Ол школалар чоокку чылдарда «Экономиктиг билиглерниң үндезиннери» деп курсту миллион-миллион ажылчыннарның болгаш колхозчуларның өөрениринiң бир чугула хевирлериниң бирээзи болу бээр.

Ону барымдаалааш, ВЦСПС-тиң Секретариады үлетпүрде болгаш көдээ ажыл-агыйдан аңгыда өске адырларда, а ол ышкаш көдээ ажыл-агыйда тургустунган коммунистиг күш-ажыл школаларга өөренир курстуң ийи чылдыг өөредилге программаларын 1972 чылдың июль 28-те үүлдүг деп көрген. Ол программаларны ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилгезиниң системазынга «Экономиктиг билиглерниң үндезиннери» деп курстуң чаңгыс аай программаларын барымдаалап тургускан.

Коммунистиг күш-ажыл школаларынга экономиктиг өөредилге экономиктиг өөредилгениң системазынга ам белеткеп үндүрүп турар өөредилге номнарының болгаш өөредилге пособиелериниң баазазынга тургустунар. Экономиктиг билиглерниң үндезиннерин өөренир школаларның удуртукчуларынга болгаш дыңнакчыларынга өөредилге база методиктиг материалдарны «Экономическая газета», «Социалистическая индустрия», «Сельская жизнь» солунларга, «Советские профсоюзы», «Строитель», «Советская торговля», «Служба быта», «Общественное питание» болгаш «Сельский механизатор» деп журналдарга парлаар.

«Экономиктиг билиглерниң үндезиннери» деп курсту эрткен чылын өөрениң эгелээн коммунистиг күш-ажыл школаларынга ону ам эгезинден өөренмейн, а четкен черинден ыңай уламчылап өөренир. Ынчангаш бо өөредилге программазын барымдаалаары чугула. Бо программада чаа-чаа темаларны кирген болгаш эрткен чылгы программадан өске болуп турар.

Коммунистиг күш-ажыл школаларының өөредилге планы

Өөредилге шагының саны

Кезектер	шупту	1-ги чыл	2-ги чыл
I. СЭКП-ниң болгаш Совет Чазактың иштики база даштыкы политиказының чугула айтырыглары	10	6	4
II. Экономиктиг билиглерниң үндезиннери III. Бүдүрүлгениң мурнакчы дуржулгазын өөренири	54	26	28
IV. Мораль-этиктиг айтырыглар. Дыңнакчыларының культурлуг деңнелин бедидери	Өөредилге шагындан дашкаар		
Шактың иштити саны	64	32	32

Планның бирги кезээниң талазы-биле (10 шак) бүгү-ле школаларга баштайгы кичээлге «Совет Социалистиг Республикалар Эвилелинiң тургустунганының 50 чылынга белеткел дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын өөредир. Өөредилгениң бирги чылының программазын ёзугаар өөренип турар школаларга «СЭКП-ниң XXIV съездизи партияның эмгы үе-чадада экономиктиг политиказының кол-кол айтырыгларының дугайында» деп темага кичээлди эрттирерин база сүмелээн.

Өөредилге планының ийиги болгаш үшкү кезектеринге бүдүрүлгениң мурнакчы дуржулгазын өөренири «Экономиктиг билиглерниң үндезиннери» деп курстуң чогуур темалары-биле холбап чорудар.

Коммунистиг күш-ажыл школаларының өөредилге планнарының ийиги болгаш үшкү кезектериниң талазы-биле планнарын болгаш программаларын мооң адаанда парладывыс.

ҮЛЕТПҮРДЕ БОЛГАШ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙДАН АҢГЫДА ӨСКЕ АДЫРЛАРДА КОММУНИСТИГ КҮШ-АЖЫЛ ШКОЛАЛАРЫ.

«Экономиктиг билиглерниң үндезиннери» болгаш «Бүдүрүлгениң мурнакчы дуржулгазын өөренири» деп кезектер талазы-биле план

Шактарның саны

Кичээлдериниң тематиказы	Теоретиктиг кичээл	дуржулга өөренири	шупту
ТЕМА. 1. Биистиң социалистиг экономикавыс	2	—	2
ТЕМА 2. Тоску беш чыл планы болгаш бүдүрүлгениң ажыктыын бедидери	2	—	2
ТЕМА 3. Социалистиг бүдүрүлге	2	—	2
ТЕМА 4. Социалистиг бүдүрүлгени эргелеп башкарары	2	—	2
ТЕМА 5. Социалистиг планнаашкынны организастаары	4	—	4
ТЕМА 6. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бүгү тала-биле бедидери — экономиктиг үндезин сорулга	2	6	8
ТЕМА 7. Продукцияның шынары. Бүдүрүлгениң культураазы	2	4	6
ТЕМА 8. Техниктиг депшилге болгаш техниканы ажыглаары	2	2	4
ТЕМА 9. Материалдыг курлавырларны камнаары	2	2	4
ТЕМА 10. Күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаары болгаш күш-ажылдың сагылга-чуруму.	4	—	4
ТЕМА 11. Ажыл төлевири болгаш материалдыг идиг бериишкини	4	—	4
ТЕМА 12. Продукцияның бот-үнези болгаш ортээ. Бүдүрүлгелериниң орулгалыг чоруу	4	—	4
ТЕМА 13. Бүдүрүлгениң бот-орулга-чарылгалыы	4	—	4
ТЕМА 14. Социалистиг чаршыты организастаары. Мурнакчы дуржулганы — бүгү коллективтерге	2	2	4
Шактың иштити саны	36	18	54

КИЧЭЭЛДЕРНИҢ ДОПЧУ УТКАЗЫ

ТЕМА 1. Материалдыг бүдүрүлге — иштитилел амыдыралының үндезини. Күш-ажыл — иштитилел байланың үнер дөзү. Бүдүрүкчү күштер болгаш бүдүрүлге харылзаалары. Ажылчы чоннар — кол бүдүрүкчү күш.

Ажыл-агыйның социалистиг системазы. Бүдүрүлгениң чепсек-херекселдериңе иштити ончу — социализмниң экономиктиг үндезини. Социализм үезинде күш-ажылдың характери. Социалистиг бүдүрүлгениң алыс сорулгазы. Социалистиг ажыл-агыйның практиказынга экономиктиг дүрүмнерни билдилиг ажыглаары. Улус ажыл-агыйының адырлар аайы-биле структуразы. Иштитилел продуктузу болгаш национал орулга. ССРЭ-ниң күрүне бюджеди.

СЭКП-ниң XXIV съездизи ССРЭ-ге сайзырадгай социалистиг иштитилелди тургузарының болгаш коммунистиг тургузуушкунның сорулгаларының дугайында. Коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарының онзагай үүлдери болгаш аргалары. Социалистиг иштитилел харылзааларын хөгжүдери. Коммунистиг иштитилелдиң кижизин хевирлеп кижизидери. ССРЭ-ниң социалистиг чурттар-биле экономиктиг кады ажылдажылгазы. ЭДЧ-ниң кежигүннери чурттарның экономиктиг интеграциязының алыс утказы. Социализмниң делегей системазының туружун капитализм-биле экономиктиг чаршыка быжыглаары.

ТЕМА 2. Тоску беш чыл планы — Коммунистиг партияның экономиктиг политиказының боттанышкыны, коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарынга чугула үе-чада. Чоннуң чаагай байдалын көдүрери — партияның экономиктиг политиказының дээди сорулгазы. Үлетпүрү, көдээ ажыл-агыйны болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырларын хөгжүдериниң кол-кол сорулгалары. Капитал тудуг болгаш бүдүрүкчү күштерни таарыштыр тургузары.

Иштитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын бедидери — социалистиг экономиканы улам ыңай шапкын хөгжүдериниң кол үндезини. Бүдүрүлгени хөгжүдериниң экстенсивтиг болгаш интенсивтиг аргалары. Бүдүрүлгениң ажыктыын бедидери деп чүл? СЭКП-ниң XXIV съездизи иштитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын бедидериниң аргаларының дугайында. Ажыл-агый реформазы — бүдүрүлгениң ажыктыын бедидериниң күүүлүг быразы. Силерниң ажылдап турар черицерде бүдүрүлгениң ажыктыын бедидериниң кандыг курлавырлары барыл?

ТЕМА 3. Бүдүрүлге — улус ажыл-агыйының кол звенозу. Бүдүрүлге черлериниң болгаш каттыжыышкыннарының хевирлери, оларның сорулгалары, эргелери болгаш хүлээлгелери. Ажыл-агый реформазының байдалдарынга бүдүрүлгелериниң ажыл-агыйжы тускайлаң чоруун болгаш инициативазын калбартыры. Социалистиг бүдүрүлге черлерин коммунистиг иштитилелдиң бүдүрүлгелери кылдыр хөгжүдериниң оруктары.

Бүдүрүлгелериниң бүдүрүлге фондулары болгаш оларны ажыглаары. Бүдүрүлге фондулары — бүдүрүлгениң материалдыг үндезини. Бүдүрүлгениң кол болгаш саарылга фондулары деп чүл? Олар канчаар тургустунуп база немежирил? Социалистиг өнчүүү камгалаары болгаш шын ажыглаары — совет кижи бүгүдезиниң хүлээлгези.

Күш-ажылчы коллектив. Социалистиг бүдүрүлге коллективиниң структуразы. СЭКП-ниң XXIV съездизи коммунистиг тургузуушкунга күш-ажылчы коллективтериниң ролюн улам бедидериниң дугайында. Коллективтериниң ажыл-агыйжы болгаш социал функциялары. Коллективтиг керээ.

ТЕМА 4. Бүдүрүлгени эргелеп башкарары деп чүл? Социалистиг экономиканы эргелеп башкарарының ленинчи принциптери.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын эргелеп башкарар органнарының системазы. Улуг бүдүрүлгелер болгаш эртем-бүдүрүлге каттыжыышкыннарының артык күштүү. СЭКП-ниң XXIV съездизи экономиканы эргелеп башкарарының системазын улам ыңай сайзырадгайжыдарының чугулазының болгаш аргаларының дугайында.

Күрүне бүдүрүлгелерин эргелеп башкарары. Бүдүрүлге удуртукчуларының эргелери болгаш хүлээлгелери. Эргелеп башкарылгага амгы үениң саналга машиналарын болгаш техниканың өске-даа чепсектерин калбаа-биле ажыглаары.

Эргелеп башкарылгага ажылчы чоннарны киржилгези. СЭКП-ниң XXIV съездизи бүдүрүлгени эргелеп башкарарынга ажылчы чоннарны улам калбаа-биле хаара тударының дугайында. Ажыл-агыйжы айтырыгларны чугаалажырынга болгаш шиитпирлээринге ажылчы чоннарны кириштиреринiң хевирлери. Бүдүрүлгелерде профсовилел организацияларының эргелери болгаш хүлээлгелери. Доктаамал бүдүрүлге хуралдары болгаш иштити хуралдар. Улусчу контрольду организастаары.

Силерниң бүдүрүлгеңерге эргелеп башкарылганы экижидер төлөөде чүүү кылза эки-дир?

ТЕМА 5. Ажыл-агыйны план ёзугаар чорудары — социализмниң артык күштүүнүң үндезини. В. И. Ленин планнаашкынның ролюнуң дугайында. Улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл болгаш чыл планнары. Планнаашкынның балансылыг методу. СЭКП-ниң XXIV съездизи планнаашкынны улам ыңай сайзырадгайжыдарының чугулазының дугайында.

Бүдүрүлгениң перспективтиг планы, ооң адыс утказы, ону тургузуп кылырының чуруму болгаш бадыладыры. Улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне планы-биле бүдүрүлге планының холбаазы. Бүдүрүлге коллективтериниң социал хөгжүлдезин планнаары. Бүдүрүлге-сан-хөөнүң чыл планнары, оларның утказы. Цехтерге, участоктарга, бригадаларга болгаш тус-тус ажылчыннарга планныг онаалдалар бээриниң чуруму.

Күрүненің планныг онаалдазын күүседири — бүдүрүлге бүгүдезиниң бирги хүлээлгези. Планныг онаалданы күүсетпейн баар болза, бүдүрүлгеге болгаш чуртка ол кандыг каража чедирерил? Бүдүрүлге программазын ден-дески күүседирин организастаары.

ТЕМА 6. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери деп чүл? В. И. Ленин коммунизмниң типилелгезинге күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүнүн ужур-дузазының дугайында. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери — продукцияны бүдүрүп үндүрерин көвүдедириниң болгаш чоннуң чаагай байдалын бедидериниң кол үндезини. СЭКП-ниң XXIV съездизи күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин дүргедир талазы-биле сорулгалар дугайында. Беш чылдың дургузунда силерниң бүдүрүлгеңерге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү канчаар бедиир ужурлугуа?

Бүдүрүлгелерге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң көргүзүглери. Ажылчыннарның чылда, хүнде болгаш шакта ажылдап кылганын хемчээриниң методтары.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң оруктары. Бүдүрүлгениң техниктиг дериглелдерин сайзырадгайжыдары. Бүдүрүлгелерге күш-ажылды организастаарын сайзырадгайжыдары, күш-ажылчы сагылга-чурумну быжыглаары. Ажылдакчыларның культура-техниктиг деңнелин бедидери. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң курлавырларын илередип тывар болгаш ажыглаар талазы-биле мурнакчы бригадаларның, участоктарның, бүдүрүлгелериниң дуржулгазы.

ТЕМА 7. Продукцияның шынары деп чүл? Продукцияның шынары — бүдүрүлге ажылының көрүнчүү. Продукцияның шынарын экижидериниң экономиктиг ужур-дузазы. СЭКП-ниң XXIV съездизи чаа беш чылда продукцияның шынарын бедидер талазы-биле сорулгалар дугайында.

Продукцияның шынарының көргүзүглери. Стандарттар болгаш техниктиг негелдер. Шынарның «күрүне демдээ. Бүдүрүлгелерге продукцияның шынарын контрольдаары.

Продукцияның шынарын бедидериниң аргалары. Бүдүрүлгениң бедик культураазы — продукцияның ең эки шынарлыг болурунуң үндезини. Бедик шынарлыг продукцияны бүдүрүп үндүргени дээш ажылдакчыларны мораль болгаш материал талазы-биле шаннап мактаары.

Продукцияның шынарын бедидеринге силерниң ажылдап турар бүдүрүлгеңерде кандыг аргалар барыл?

ТЕМА 8. Техниктиг депшилгениң алыс утказы, ооң экономиктиг болгаш социал ужур-дузазы. Техниктиг депшилге болгаш бүдүрүлгениң ажыктыын бедидери. СЭКП-ниң XXIV съездизи амгы үеде эртем-техниктиг революцияның чедишкиннерин ажыл-агыйның социалистиг системазының артык күштери-биле сырый холбаштырарының эргежок чугулазының дугайында. Тоску беш чылда техниктиг депшилгениң кол-кол угланыышкыннары. Социалистиг бүдүрүлгени хөгжүдеринге эртемниң ролю.

Бүдүрүлгелериниң техниктиг деңнелин бедидери болгаш техниканы долу ажыглаары. Бүдүрүлгениң техниктиг хөгжүлдезиниң болгаш бүдүрүлгениң ажыктыын бедидериниң планы. Бүдүрүп үндүрүп турар продукцияның техниктиг деңнелин бедидери. Бүдүрүлгениң ажыктыын бедидеринге техниканы шын ажыглаарының ужур-дузазы. Техника септелгезин чорударының мурнакчы аргалары. Техниканы чөп ажыглап турар мурнакчы ажылчыннарның болгаш коллективтериниң дуржулгазы.

Массаларның техниктиг чогаадылгазын хөгжүдери. Техниканы сайзырадгайжыдарынга болгаш долу ажыглаарынга ажылчы чоннарның сонуургалдыы. ССРЭ-де чаартыкчы болгаш чогаадыкчы чорук, бүдүрүлгеңерге ону организастаары. Чаартыкчы болгаш чогаадыкчы саналдарның экономикага ажыктыын тодарадыры. Чаартыкчыларны болгаш чогаадыкчыларны шаннап мактаары. Чаартыкчылар болгаш чогаадыкчылар-биле ажылды организастаарының мурнакчы дуржулгазы.

ТЕМА 9. Камналга чуруму — ажыл-агыйжы чоруктуң социалистиг методу. В. И. Ленин чаа иштителди тургузарынга камналганың болгаш хумагалыг болур чоруктуң ужур-дузазының дугайында. Эвээш чарыгдалдарны үндүрүп тургаш хөй продукцияны бүдүрүп алыры деп чүл? Чигэтти, материалдарны, оттулар үүүлду, электроэнергияны камнап алырга, бүдүрүлгеге болгаш иштителге ол чүү бээрил? СЭКП-ниң XXIV съездизи материалдыг курлавырларны камнаар талазы-биле сорулгалар дугайында база төтчегээшкиннер болгаш чидириглер-биле шиитпирлиг демисежириниң эргежок чугулазының дугайында.

Планныг норма-чижек — камналга дээш демиселге чугула быра. Материалдыг байлактарны чарыгдаарын канчаар нормалаарыл? Бүдүрүлгени материал-техника-биле хандырарын организастаары.

Материалдыг курлавырларны камнап алырының аргалары. Чиг-эттиң болгаш материалдарның шынарын бедидери. Кылыгларның деңзизин чиигедири. Чиг-этти болгаш материалдарны комплекстиг ажыглаары. Бүдүрүлгениң артынчыларын ажыглаары. Складтарга материалдыг байлактарны шын кадагалаары. Ажылдап турар черинте камналга чурумун боттандырары деп чүл?

ТЕМА 10. Күш-ажылды социалистиг ёзу-биле организастаарының капиталистиг ёзу-биле организастаарындан үндезин ылгалдыы, КЭО деп чүл? Бүдүрүлгеңерге күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарының алыс утказы болгаш сорулгалары, КЭО-нуң кол-кол угланыышкыннары болгаш оларның ажыктыы. Күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаар талазы-биле мурнакчы бүдүрүлгелериниң дуржулгазы. Күш-ажылды организастаарын экижидер төлөөде силериниң бүдүрүлгеңерге чүү кылза эки?

Бүдүрүлгелерге күш-ажылды нормалаары.

Күш-ажылдың социалистиг сагылга-чуруму. В. И. Ленин социализм үезинде күш-ажылдың сагылга-чурумунуң дугайында. Ажыл-шагы — иштителдиң байлаа. Күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарынга күш-ажылчы коллективтиң ролю.

ТЕМА 11. Күш-ажылды барымдаалап хуваары — социализмниң экономиктиг дүрүмү. «Кижи бүрүзүнден шыдаар шаа-биле, кижи бүрүзүнге — кылган шаа-биле» деп социалистиг принцип. Чоннуң боттуг орулгалары үүден тургустунары? СЭКП-ниң XXIV съездизи тоску беш чылда боттуг орулгаларны бедидер дугайында. Чоннуң чаагай байдалын бедидер талазы-биле съездиниң айытканы программазын боттандырар дээш партияның болгаш чазактың хемчеглери.

Ажыл төлевирин организастаары, күрүне бүдүрүлгелериниң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының ажыл төлевириниң хевирлери болгаш системазы. Тариф системазы. Разрядтар болгаш оларны тыпсырының чуруму. Ажыл төлевириниң фондузу болгаш ону чарыгдаарын контрольдаары.

Бүдүрүлгелер коллективтеринге материалдыг идиг бериишкини. Ажыл-агый реформазының байдалдарынга ажыл төлевирин сайзырадгайжыдары, Бүдүрүлгелерге материалдыг шаннал фондузун ажыглаары. Социал-культура хемчеглериниң болгаш чурталга тудуушкунунуң фондузу. Материалдыг идиг бериишкинин силериниң бүдүрүлгеңерге сайзырадгайжыдар төлөөде чүү кылып болурул?

ТЕМА 12. Продукцияның бот-үнези деп чүл, ол кандыг чарыгдалдардан тургустунарыл? Бот-үнени чиигедирге, улус ажыл-агыйынга ооң ужур-дузазы. Бүдүрүлгелерге бот-үнени планнаары. Силериниң бүдүрүлгеңерге болгаш бүгү чуртка продукцияның бот-үнезин бир хуу чиигедиптерге, ол кандыг түүнелди бээрил?

Мөөңнеп база үүрмектеп садар өртектер. Мөөңнеп база үүрмектеп садар өртектериниң алыс утказы болгаш ужур-дузазы. Өртектерни тургузарының болгаш эде көөрүүнүң чуруму.

Социалистиг бүдүрүлгелериниң орулгазы, социализм үезинде ооң алыс утказы болгаш ужур-дузазы. Орулгаларны хуваарының чуруму. Орулганы көвүдедиринге бүдүрүлге коллективиниң сонуургалдыы. Бүдүрүлгелериниң орулгалыг чоруун канчаар санап үндүрерил, ол чүден тургустунарыл? СЭКП-ниң XXIV съездизи социалистиг ажыл-агыйга ажык-орулганың ролюнуң дугайында.

Бүдүрүлгелериниң орулгалыын бедидериниң аргалары. Продукцияның бот-өртээн чиигедири — орулганы көвүдедириниң кол негелдези. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнден, сайгарган продукцияның хемчээлинден, ооң шынарын бедиткининден, кол болгаш сайгарылга фондуларындан ажык-орулганың хамааржыры. Орулгалыг болур чорукту бедидеринге силериниң бүдүрүлгеңерде кандыг аргалар барыл, оларны чөп ажыглаар төлөөде чүү кылза эки-дир?

Днепрниң гидроэлектростанциязын тутканындан бээр бо чылдың октябрь 10-да 40 чыл болган.

Днепрниң Владимир Ильич Ленин аттыг гидроэлектростанциязының эн дээре ажылдыг бүдүрүлгечилериниң бирээзи электрослесарь А. Я. СИРОТЕНКОВТУ бо чурукта көргүскен.

А. КРАСОВСКИЙНИН фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ХАРЫЫСАЛГАНЫ УЛАМ БЕДИДЕР

Депутат. Ооң ажыл-херээ

Советтер ажылынга депутаттарның ролю, оларның хүлээлгелери, эргези болгаш харыысалгазы—Советтер амыдыралының чугула айтырыы. Партияның XXIV съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинге ол айтырыгны онза кичээнгейлиг көрген болгай.

Съездиниң Резолюциязында депутаттарның алдар-хүндүзүн болгаш идепкейин, соңгукчулар мурнунга оларның харыысалгазын улам бедидериниң эргежок чугулазын айыткан. Съездиниң Резолюциязын ёзугаар белеткээн болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чоокта чаа болуп эрткен сессиязынга бадылаан «ССРЭ-де ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң депутаттарының эрге-хүлээлгелериниң дугайында» Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Хоойлузу депутаттарның ажыл-чорудулгазының хөй янзы чугула айтырыгларын хаара туткан болду.

Чаа хоойлуну номчуп таныышкаш, ону улуг үүлдүгзүнүүшкүн-биле деткивишаан, депутат кижиниң эрге-хүлээлгезинге хамаарыштыр ында айыткан бүгү үүлдерни хүн бүрүнүң ажыл-чорудулгазынга ажыглаары улуг ужур-дузалыг деп билип турар мен.

Чаа хоойлуга айыткан үүлдерниң иштинде Советке болгаш соңгулда округунга депутаттың ажыл-чорудулгазы-биле холбашкан айтырыглар база бар болду. Ол ышкаш депутаттың ажыл-чорудулгазының кол магадылалдарын хоойлуда айытканын номчуп таныштывыс. Мооң мурнунда АССР-ниң Дээди Совединиң депутаттары үүгле автобуска, суг оруунга халас чоруур турган болза ам чаа хоойлуда АССР-ниң девискээринге демир-орук-тарга, агаар оруунга, автобустарга болгаш суг оруунга халас чоруурун айыткан-дыр.

Мен хуумда хоойлуну бирден бирээ чокка номчуп таныштым. Депутат бүрүзүнүң харыысалгазын ол улам бедидип, бедик идегелге төлептиг болурун негеп турар деп билир мен. Депутаттың бир чугула хүлээлгези соңгукчулар-биле харылзааны быжыглаары болур. Депутат кижи болганымда соңгунчулар-биле ужуражып сүмележип, оларның күзелчүтүүлүн билип ап, бодумнуң соңгуткан округумда амыдыралды сонуургап чоруур мен. Хүн бүрүде тургустунуп кээп турар айтырыгларны сайгарып көрүп, сессияларга-даа санал-онаалдарымны киргилээр-дир мен. Чүге дээрге Совет бүрүзү депутаттарга даяныр, оларны дамчыштыр чоннуң ажыл-амыдыралын, күзелчүтүүлүн билип ап, чугула айтырыгларны шиитпирлеп турар болгай.

«ССРЭ-де ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң депутаттарының эрге-хүлээлгелериниң дугайында» Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Хоойлузун бистиң республиканың чер-чер Советтериниң депутаттары ам-даа улам ханы таныышкаш, боттарының арга-дуржулгазын солчуп, ажыл-чорудулгазының канчаар боттанып турарының дугайын «Шынның» арыннарынга үргүлчү бижип турар болза, ажыктыг деп бодаар мен.

С. САНДАН,
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады.

Улус ажыл-агый чедиишкиннериниң делгелгези

ВЛАДИВОСТОК. (СЭТА-ның корр). Владивостокта Приморье крайның улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгези ажыттынган. Ону ССРЭ-ниң чартык үүс чыл юбилейинге болгаш Ыраккы Чөөн үүктү интервентилерден болгаш ак гвардейжилерден хостаанындан бээр 50 чылынга турасхааткан.

Приморье — санаа четпес бойдус байлактыг чер. «Геология» деп наан залда казар байлактарны көргүскен карта турар. Ол эрээн-шокар демдектер-биле шыптынган. Олар — чер шинчээчилериниң ажыдып, плереткени ак болгаш кара коргулчуннуң база өскедаа металлдарның чыдар черлери-дир. Даг шилиниң, кальциттиң, полиметаллдыг даштарның кристаллдары эмгежок кылаңайның чыткылаар. Оларның чанында — даш арыглаар комбинаттарның болгаш Ыраккы Чөөн үүктүң даг химиязының баштайгызы Приморьениң даг-химия комбинадының продукциязы.

Судно септээр, балык тудар, машина кылыр үлетпүрүүн болгаш демир болбаазырадыр бүдүрүлгелериниң делгиирлери дыка хөй черни ээлеп турар. Ажык шөлдө «АН-14» самолётту делгээн. Ону Арсеньевтиң «Прогресс» заводу кылып үндүрүп турар.

Владивостоктун инструмент заводу, бажың херекселдери кылыр бүдүрүлгелер дыка хөй үүлдерни делгээн.

Көдээ ажыл-агый база-ла хөй черни ээлеп турар. Рис, кат-чимис, соя болгаш ногаа өстүрер ажылдың хөгжүлдезин делгелгеде калбаа-биле көргүскен. Приморьениң черлериниң берип-ле турар үүлдерин шуптузун делгеп наан. Ында девдин амданныг яблоктар, салбак-салбак виноградтар болгаш ары чигири дээш чүү чок дээр. Приморьениң совхозтарынга өстүргеп порка дээр амытаннарны ацаа барган кижилер дораан-на эскерип коор.

Ында делгээн үүлдер ук крайның садының, амыдырал хандырылгазының болгаш коммунал ажыл-агыйының-даа, шеригжиткен спорт-даа ажылының дугайын көргүзүп турар.

Москваның Сергей Есенинниң адын эдилээн сесерлиинде улуг орус шулукчүге тураскаал бар. Оны Москваның скульптору В. Цигаль кылган. Архитекторлары С. Вахтангов биле Ю. Юров олар.
ЧУРУКТА: Сергей Есенинге тураскаал.
А. СТУЖИННИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ССРЭ-ниң 50 чылынга уткуштур.

ТЫВА ТАНЦЫНЫҢ БАШТАЙГЫЗЫ

Тываның хөгжүм-шии театрының сценазынга-даа, кедээ клубтарга болгаш «Саян» ансамбльдиң танцы бөлүүнүң күүселдези-биле «Элдек шыңгыраашты» чеже катап көрбедим дээр. Тываның танцы уран чүүлүнде эң-не нептереңгей, элдек чараш шимчээшкиниг бо танцыны көрген санымда оон тургузукчузу күрүвениң Москвада театр уран чүүл институдунуң профессору чораан Анатолий Васильевич Шатинни бо-ла сактып кээр мен.

Дөртен чылдар үези, Тываның экономиказы болгаш культуразы бүт кырынга туруп эгелээн үе. Тываның шынчы өскүү — Совет Эвилели улус ажыл-агыйының аңгы-аңгы адырларынга чугула негеттинип турган эртембилиглиг кадрларны чорудуп берип дузалап турган болгай. Медицина, улус өредилгези, үлетпур болгаш культура талазы-биле тускай эртемниглер Тывага кээш, чаа культураның баштайгы өзүмнерин өстүрүп турганын ам сеткил ханыышкын-биле сактыр бис.

ССР Эвилелиниң тургустунганындан бөөр 50 чыл болур оюнуң бүдүүзүвде тыва культура болгаш уран чүүл хөгжүлдезинге төлептиг салыышкынын киирип келген, ылаңгыя орус специалистерниң дугайын тыва улус ханы чоргаарланыышкын болгаш өөрүшкү-биле сактып турары чугаажок.

Балетмейстер Анатолий Васильевич Шатин уран чүүлдүң өске-даа төлөөлекчилери-биле кады биске чедип келген. Ынчан театр училищезин дээр өредилге чери бар чүве. Анатолий Васильевич кадайы Елизавета Николаевна Чарова-биле кады аңаа ажылдай бергеннер.

Ол үеде материалдыг баазы коччуг кошкак турганы билдингир, барык-ла куруг черге балет клазын үндезилээр ужурга ол таварышкан.

А. В. Шатин кызымаккай тура-соруктуг кижи. Балет бөлүүнге өөреникчилерниң чугулазын өөренип көргеш, оларны чыып эгелээн. Маңаа шилиндектер таарыжы чугаажок. Талант албан негеттинер.

Анатолий Васильевич республиканы одурту кезип чорупп-турган, балет бөлүүнге таарыжы болур хире уругларны чыып эккелген. Таварышкан-на кижини киирип алыр эвес, ынчангаш шилиге шыңгыы болган. Театр училищезинге балет бөлүү шак-ла ынчан тыптып келгени ол. Тускай станоктар чаныңга кижилер улай-улай эртип-ле турган. Балет клазының сургуулдары башкызының үнелиг арга-сүмезин черле утпас. Бөдүүн шимчээшкиннерден эгелээш, чоорту нарын чүүлдерже шилчип киирип турган болбайн аан. Классиктиг балеттың элементилерин, улустуң танцыларын аныяктарга суртаалдап, хүн бүрүнүң чымыштыг ижи-биле Анатолий Васильевичиниң чайкыйыг чок турарын оон ынчаардагы өөреникчилерди сактып турар. Чер болгандан келген уругларга, оолдарга балет танцызы ышкаш нарын билигни шиңгээттирери белен эвес. Кайы-бир өөреникчиниң бүгү талалыг шын шимчээшкиннинге Анатолий Васильевич үнелиг тывыш дег өөрүүр турган. Шимчээшкинин кылыры танцының ужур-утказы-биле дүгжүр ужуруг.

Балет танцызынга салымчаанының баштайгы чылдардан көргүзе бергеннер база бар. Ажыкмаанның чиңгешек дүрт-сыны, бүгү-ле бүдүш хевири танцылаарынга онзагай таарымчалыг боон турган. Анатолий Васильевич оон холдарын «ырлап турар ышкаш» деп адап турганын сактыр мен. Делгем бөлүмнер, чиик шураашкыннар Ажыкмаанның талантызын дораан-на хереченилей берген.

Танцының нарын, уран аргаларын Николай Кысыгбай чиигі-биле шиңгээдип апкан. Ол балетмейстериниң дузалакчызы чедир өскен. Ол чылдарда танцы талазы-биле мергежилдиин хой-хой аныяктар көргүзе берген. Оларын арызындан Сайхо, Октябрь, Кыдай, Севилбаа, Дубовская дээш өскелерин-даа адап болур.

Практиктиг чүүлдерден аңыда өөреникчилерниң ийиги культуразын сайзырадыры чугула айтырыгларның биреэзи болган. Делегейниң сураглыг балет артистериниң дугайында ол хөй-биле тапыштырып турган. Орус балеттың төөгүзүнге хамаарышкан солун чугаазын сала бергенде, Анатолий Васильевичиин салдыкпайн баар дижир. Галина Уланованың ады, совет балет школазының кайгамчык чедишкиннери Шатинниң беседаларыдан бичии-даа калбас.

А. В. Шатин бүгү-ле чүүлдерни ханы сонуургал-биле көөр кижи. Оон хайгаараачал чоруу соолуунде барып аңаа улуг рольдуг-даа болган. Тываның амыдыралыдан көрген, билген чүүлдери келир үеде танцы тургузаарынга аңаа дузалаан. Өөреникчилери-биле кады районнарга оюн көргүзүп чоруп тура улустуң тараа соктаарын, кидис ойерин безин сонуургаан болур. Моге салган черге девишкинин ол оңзе сонуургаар чораан. Ылаңгыя октаан мөгениң девишкинин, тыва угуулалар, хеп-сын аймаан балетмейстер сонуургап чорааны аңаа эвес.

Өредилгениң чылдары биллиртиейн эртип турган. Театр училищезинин сценазынга баштайгы танцылар тыптып келгилеп. Эжеш кыдыр ойнаар танцыларны тургускан. «Бульба» деп украин танцызын соонда «Аныяктар» деп танцызы бөлүк күүселдикчилер концертке эң баштай ойнаан. Орус плясканы ойнап турда ынчаардагы көрүкчүлериниң таалал-биле уткуп хүлээп турганы уттунмас.

Лимбилиг танцыны («Декей оо») баштай-ла ойнап күүсеткенин утпас мен. Холунда лимби туткан аныяк кыс сценаже үне маңнап келгеш, хөгжүмүн аайы-биле чоорту салдан чоруп каан. Ынчаардагы көк торгу топнуг, эзлгир танцычывыс Галина Севилбаа олда болгай. Шатинниң школазы оон өөреникчилериниң күүселдериниде тодаргай илереп көстүп турган.

«Элдек шыңгыраашты»! Ады безин хөйну сөглеп турар танцы. Ону тургузар дээш Анатолий Васильевич хөй-ле ажылдаан. Катап-катап эде ылып, шимчээшкиннерни чаартып, улам-на сайзырадып турган болгай. Эң таарымчалыг чараш, ужур-уткалыг шимчээшкиннерни башкы шилип ап турганын оон өөреникчилери чугаалажыр.

Бистиң сценавыска баштайгы тыва танцы — «Элдек шыңгыраашты» шак ынчаар тыптын келген. Тыва улустуң ырларының аялгаларынга үндезилээн, чаа танцыга музыканы композитор Аксёнов бижээн. Танцының-даа, аялганың-даа бир деңге кижиниң сеткил-сагыжынга дээш турар күүнүн магадаар мен. Аныяк тыва уран чүүлге ол ёзулуг улуг байырлал болган.

Оон бөөр хөй-ле үе эрткен. Бо аразында чеже танцылар тургустунмаан дээр. Тыва танцылардан аңыда, хөй наңиональдыг совет улустарының болгаш делегейниң улустарының янзы-бүрү танцыларын бистин бот-тывынгар болгаш профессионал артистериваас чүгле Тывага эвес, харын Совет Эвилелиниң өске-даа хоорайларынга ойнап чоруп турар болгай.

1957 чыл. Москва хоорай. Аныяктарның болгаш студентилериниң VI Бүгү-делегей фестивали найысылалга боон эрткен. Ынчан аңаа тыва уран чүүлдүң мурнундан «Элдек шыңгыраашты» болук күүселдикчилер ойнап чораанын билир бис. Оларның аттары бо: Е. Кыдай — солист, Наталья Тыртык-Кара, С. Монгуш, К. Намчак, Г. Бады-Сагаан, ырак-узак Тывадан баргаан күүселдикчилериниң танцызын делегейниң аңгы-аңгы диптеринде чүргүп турган аныяк өскен чылыы-биле хүлээп алган.

Баштайгы тыва танцыны тургузукчузу А. В. Шатин ам бистиң аравыста чок, ынчалза-да оон чогаатган танцыны тыва уран чүүлде өскү черге эзлей берген. Чүс-чүс көрүкчүлер «Элдек шыңгыраашты» катап-катап көрүп, сеткил-сагыжы өөрүп чоруур. Танцының идейлиг утказы ханы — чалыы назынның наңг кузеи, бүгү-ле чырыткылыг чаагай чүүлдерже оон чүткүлүн көргүскен.

Хөй наңиональдыг совет улус чырыткылыг улуг байырлал ССРЭ-ниң 50 чыл болур оюнуң бүдүүзүвде келген. Республикалар, областар, крайлар концерт солчулгазын аразында организастан турары болгаш, Ак-көк Тывага янзы-бүрү концерт болуктери, сураглыг артистер-даа аалдап кээп турар. А Тываның күүне филармониязының «Саян» ансамбли ынак Төрөөн чуртувустуң чүрүү. Москвадан бөөр оюн-концертин көргүзүп чораан келген. Тыва уран чүүлдүң дөзжилериниң аразында «Элдек шыңгыраашты» деп бөлүүн танцы көрүкчүлериниң кичээнгейин хаара тудуп турар дээрзинге кым-даа буулуур.

Тыва классиктиг танцының тургузукчузу, бистиң баштайгы балетмейстериваас Анатолий Васильевич Шатин могаг чок ийчя, балет уран чүүлүнге сеткилиден бердинген шак ыңгыг кижи чораан.

М. РАМАЗАНОВА.

Ассамблеяда ниити чугаалажылга доозулган

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң Кол Ассамблеязының эзлчеглиг сессиязынга ниити-политиктиг чугаалажылга доозулган. Аңаа 125 чурттуң төлөөлери киришкен. Санал бөөрингге киришкеннериң шуптузу делегейге тайбыңны болгаш айыыл чок чоруукту быжыглаары эргежок чугула дээн, ынчангаш оларның хөй нуруузу аңаа холбаштыр чепсегленишкинни дүжүрериниң айтырыгларын шиитпирлээрин болгаш улустар аразының харылзааларынга күштү ажыглаарындан ойталаарын база Чоокку Чөөн күнке. Индий-Кыдатка политиктиг чогуур шиитпирни таарыштыр үндүрерин чугула деп айытган. Европада байдалга хамаарыштыр чүве чугаалаан ораторларның барык шуптузу айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле ниити-европа чевүлел хуралын эрттирер деп саналдаан.

Төлөлерниң хөй нуруузу термо-ядролуг чепсектиң үрегдекчи дайын айыылындан кижи төрелгетенни шуут болгаш бүрүн чайладырын саналдаан. Хөй-хөй ораторлар ССРЭ-ниң тайбың күзүн чаа саналынга байыр чедиргеш, чепсегленишкин дүжүрер талазы-биле бүгү-делегей шуулганын чыылдырар дугайында совет саналды Кол Ассамблеяга чугаалажыры-биле Совет Эвилелиниң кииргени «Улустар аразының харылзааларынга күш ажыглавазының болгаш ядролуг чепсекти ажыглаарын мөңге хоруурунуң дугайында» саналбиле сырый холбаалыг деп айытган.

делегей бо хүннерде

АМЕРИК АГРЕССОРЛАРНЫҢ ҮҮЛГЕДИГЛЕРИ

ВДР-ниң ДХМ-ниң медеглели

ХАНОЙ. (СЭТА). ВДР-ниң найысылалыыче америк ужар чүүлдүң октябрь 11-де араатанзыг халдаашкыннар кылганынга холбаштыр Вьетнам Демократтыг Республиканың Даштыкы херектер министерствозунуң медеглели Ханойга парлаттынып үнген.

Америк самолёттар Ханойга каш-даа мөөннеттинген халдаашкыннарны кылган. Хоорайның хөй-хөй кварталдарынче болгаш оон кыдыгларында суурларже өрт үндүрер 60 тонна хире бомбаларны октаан. Тайбың чонуң аразында өлүрткеннер болгаш балыглатканнар бар, хөй-хөй чуртталга бажыннары үрелген, чон материалдыг улуг когаралдарга таварышкан. Америк бомбалар Францияның Ханойда төлөө черинин бажыңын үрээн. Француз чиңгине төлөө аар балыглаткан, төлөө черинин француз болгаш вьетнам элээн хөй ажылдакчылары өлүткен, балыглаткан деп, ук медеглелде айытган.

Каттышкан Штаттар ол дайынзырак үүлгедиглерни кылгаш, ВДР-ниң бот эргезин болгаш айыыл чок чоруун, делегей эргезинин чугула принциптерин каржызы-биле чөрчүп үрээн, Соңгу Вьетнамны бомбалаарын болгаш боолаарын бүрүү-биле, кандыг-даа чылдагаан чокка соксадыр дээрзин АКШ-тың чазааның 1968 чылдагы хүлээлгезин база дерзин чөрчүп үрээн деп, ДХМ-ниң медеглелинде демдеглээн.

Делегейниң хөй-ниитизи буруудадып тур

БЕРЛИН. (СЭТА). Вьетнам улуска удур АКШ-тың чаачаа кемниг үүлгедиглер кылганынга килеңнээшкин ГДР-де чалгып үнген. ВДР-ниң чурттакчылыг черлерин америк ужар чүүлдүң араатанзыг бомбалаан турарын Герман Демократтыг Республиканың хоорайлары биле общиналарының съездизи шыңгыы буруу шапкан. Магдебургка удурланыышкын митингизи болган. Оон киржикчилери Вьетнамга америк эжелекчи дайынны доп-дораан соксадырын, ук хоорайның үлетүр бүдүүлгелериниң 10 муң ажылчын, албан-хаакчыларының өмүнээзинден негээн.

ДЕЛИ. (СЭТА). Индияның парлалгазы америк ужар чүүлдүң үүлгедиглерин шыңгыы буруу шапкан. Ханойну бомбалаанын найысылалдың «Патриот» солуну «кемниг керек үүлгедин» дээн. Америк дайынзырактарның база бир кемниг керек үүлгеткенинге кижи торелгетенниң килеңнээшкини чөптүг болгаш Вашингтонуң вьетнам политиказының ойлук чогун база катап бүзүредиг көргүзүп турар-дыр деп, «Нэйшнл геральд» солун айытган.

ПАРИЖ. (СЭТА). АКШ-тың ужар чүүлүнүң Ханойже араатанзыг халдаашкынларын француз коммунистерниң «Юманите» солуну шиитпирлиг буруу шапкан. Америк ужар чүүл ВДР-ниң хамааты чон объектилеринге өжегзөр халдап турар. Ханойда хеченилерниң шупгузунуң бодап турары шак ыңдыг деп, ук солуннуң корреспондентизи Мадлен Риффо бижээн. Францияның төлө черин үрегдөн халдаашкын — америк дайынзырактарның хүнүн-не кылып турар араатанзыг халдаашкынларының бир чижо ол деп, М. Риффо айытган.

БОНН. (СЭТА). Демисежин турар Вьетнамның улузу-биле чаңгыс эп-сеткилдиин ГФР-ниң чонунуң чүүл-бүрү кезектери илергейлеп, америк ужар чүүлдүң вьетнам девискээрин араатанзыг бомбалаарын, америк шериглерни саададыышкын чок болгаш бүрүү-биле үндүрерин негеп турар.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ханойнуң төвүн бомбалаан үүлгедиг «бомбалаашкынларны соолгу элээн хөй айлар дуургузунда үргүлүү күштелдиргениниң уламыдан үрегделдериниң аажок улуг хемчеелдерлиг апарганын көргүзүп турар-дыр» деп, «Нью-Йорк таймс» солун бижээн. ВДР-ниң ваймсылалыыче америк ужар чүүлдүң октябрь 11-де халдаашкынын бурыу шапкан.

Бомбалаашкынар үезинде хамааты чонуң айыылга таварыштыкны «аңаа-ла таварылга» болган деп америк чазак төлөлекчилериниң медеглеп турарын ол солун буруу шапкаш, «Хайфонуң болгаш Ханойнуң хөй чонуг девискээрлеринче кандыг-даа халдаашкын жижидерни айыылга таварыштырып, үрегделдер кылырынга чедирер» деп айытган.

АЛЖИР. (СЭТА). Ханойну америк ужар чүүлдүң бомбалаан үезинде АУДР-ниң ук хоорайда элчин чери когаралдарга таварышкан. Аңаа холбаштыр АКШ-тың эргеажыктарының Алжирде төлөлекчизин АУДР-ниң Даштыкы херектер министерствозунга келдиргеш, Алжир буруун эргелиг күрүвениң хамааты чону биле девискээринге хамаарыштыр дайзызырак үүлгедиглерни кезеде буруу шаап келген деп айытган. Алжир вьетнам улустуң чөптүг демисели-биле чаңгыс эп-сеткилдиин илергейлеп турарын аңаа демдеглээн.

Дээди шаңнал

ГАВАНА. (СЭТА). Кубаның чигир үлетпүрүнүң ол адырга 50 чыл ажыр ажылдаан 950 хоочун ажылдакчызы төрөөн чуртунуң мурнунга кушажылчы ачы-хавыяалыг болганы дээш чазактың шаңналдары-биле шаңнаткан. Оларга Кубаның национал маадыры Хесус Суарес Гайольдуң адын эдилээн орден тывыскан.

Шаңнал тыпсырының байырлыг ёзулалы Гаванага болган. Аңаа Кубаның Компартиязының ТК-зының кежигүнү Хесус Монтане чүве чугаалаан.

Хесус Монтане Кубаның чигир үлетпүрүн сайзырадырының перспективаларын чыылганнарга чугаалап берген. Чоокку келир үеде чаа-чаа чедишкиннерлиг болурунуң эң чугула фактору мергежилдиг специалист кадрлар болур деп демдеглээн. Оратор боттарының үнелиг мергежилдиг дуржулгазынга аныяк ажылчыларны өөредиринче, өзүп олурар салгакчы аныяктарны күш-ажылга ынак кылдыр кижизидериниче, чурттуң чигир үлетпүрүн улам көдүрери дээш демисежиринче чигир үлетпүрүнүң хоочун ажылчыларын кыйгырган.

КНО-да килеңнээшкин

НЬЮ-ЙОРК. СЭТА-ның корр. А. Краснов биле О. Пивоваров оларның даймчыткаы: Швецияның даштыкы херектер министри Кристер Викман индир кырынга үүүп келгеш, ынча дээн: «Америк ужар чүүл Ханойнуң төвүн кайы-хамаан чок бомбалап турарын бадыткаан ылаң шын фактыны бо эртен алдывыс. Бомба частыышкынарындан француз дипломаттыг төлөө черинин бажыңы үрелген, оон ажылдакчыларының аразында өлгеннер болгаш балыглаганнар бар». Ол ынча дээрге КНО-нуң Кол Ассамблеязының XXVII сессиязының хуралдаар залынга килеңнээшкиниң чугаа-сооду дораан-на эгелээн.

«Дайын болза делегейге маргылдааларны шиитпирлээринге таарыышпас арга-дыр. Ол вьетнам месилдежиишкинге база бүрүү-биле хамаарыкыр. Каттышкан Штаттар бодунуң деңдиг улуг экономиктиг болгаш шериг күүнүн кажан-даа турун көрбөөн деңнел-биле улам ажыглаарынга бараан болдурган. Вьетнам улус улуг айыылда таваржып турар-дыр» — деп, швед министр уламчылаан.

Ол ышкаш Кубаның, Мавританияның, Алжирниң болгаш өске-даа хөй-хөй чурттарның төлөлекчилери АКШ-тың Вьетнамда агрессиязының чаа үүлгедиишкининге удурланып чүве чугаалаанар.

Социалистиг дем каттыштырылга чурттары вьетнам улустуң хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш ыныныг демиселин чугаа чокка деткип, агрессияга таварышканнарга бүгү талалыг дузаламчыны берип, Вьетнамның черинге тайбыңны катап тургузарын ийи-биле күзеп турар деп Венгриияның даштыкы херектер министри Янош Петер демдеглээн.

Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазааның болгаш ВДР-ниң чазааның боттуг саналдарынга үндезилеп турган, ам вьетнам айтырыгны политика талазы-биле ийи шиитпирлеп болурун Петер айытган.

Телеграмма чоруткан

МОНТЕВИДЕО. (СЭТА). Уругвай парламентизиниң төлөлекчилер палатазы Чилиниң национал конгрезинин депутаттар палатазынга телеграмма чоруткаш, америк «Кеннекот коппер корпорейшн» компаниязын Чилиге удур чөнгөлер кылып турарынга холбаштыр чили улустуң бойдус байлактарын, бүрүн эргезин камгалаан демисели-биле эп-сеткил каттыштырылгазын илергейлээн. Телеграммага төлөлекчилер палатазының даргазы Гутьеррес Руис ат салган.

Уругвайның калбак фронтузундан депутат Соса Диас ол айтырыгны төлөлектилер палатазынга чугаалажып турда, чили чезинин Франциядан алыр төлевирин монополистиг «Кеннекот коппер» компаниязының хоруп каанын буруу шапкаш, оны боттарының хөгжүлдези дээш демисежип турар улустарның бот-башкартынар эргезин боогдаан үүлгедиг-дир дээн. Соса Диас америк монополиязын ол атаңаларынга удурланыышкын үүнүн көдүрериниче хөгжүп эгелеп турар бүгү чурттарның парламентилери биле чазактарын кыйгырган. Бодунуң байлаан Чилиниң камгалаар эргези — боттарының хоойлуларын болгаш боттарының конституцияларын ёзуулаар боттарының салым-чолунга бүгү улустарның эз болур эргезин камгалаары болур деп, Соса Диас чугаалаан.

КАМБОДЖА. Хосталганың патриотчу күштери пномпеньчи шериглерге удур идепкейлиг шаап халдаашкынкарын үргүлчүлеп турар.

ЧУРУКТА: патриотчу күштерниң дайынчыларының дайынчы даалгаже үнер мурнунда хуралдап турары.
ВИА—СЭТА-ның фотозу.

СПОРТ

Сезон хагдынган

Чайгы спорт сезонунуң хаашкыны Тээли суурга болуп эрткен. Аңаа турасхааткан баскетболдун, волейболдун, баг кагарының, хүрештин маргылдааларынга хөй санныг күш-культуржулар киришкен.

Водейболга Тээлиниң «Динамо» командазы, баскетболга механизастаттынган колоннаның төлөөлери баг кагарынга райкүүскомунуң спортчулары эки ойнаан, бирги черлерни алгызаан.

Он алды оолдарның тыва хүрежинге «Тээли» совхозтуң төлөөлери Михаил Салчак шүүлген, Владимир Кара-Сал үжүүрлешкен.

Тилекчи командаларга хүндүлел бижиктерни тывыскан.

Бай-Тайга район. С. ХЕРТЕК.

Телевидение

ОКТЯБРЬ 14-ТЕ

МОСКВАДАН

12.00— Дамчыдылгалар программазы. 12.05— Медээлер. 12.10— Өөнүг телекөргүзүг. Уругларга. Мультфильмнер программазы. «Маугли». 3-кү серия. «Акеланың соолгу аңнаашкыны». 12.30—«Кадыкшылга». Эртем-тайылбырлыг программа. Дамчыдылганы эмчи Ю. Белянчикова чорудар. 13.00—«Ыры-72». 13.25— Спорт программазы. 14.10— «Алдын быяа». Уран-чечен фильм. 1-ги серия. 15.20—15.30— Чапсар. 15.30—«Буазулбае эвилел» Таджик ССР. 17.30—«Ye». Информастыг программа. 18.00—Өөнүг телекөргүзүг.— Хоккей талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. «Динамо»— ЦСКА.

КЫЗЫЛДАН

20.15—«Хомудал дептерин берип көрүнер». Уран-чечен фильм.

МОСКВАДАН

21.45—Дамчыдылгалар программазы. 21.50—«Сибирьниң күүзүу». 5-кі дамчыдылга. 22.20— Өөнүг телекөргүзүг. Хенгиллериң телетеатры. «Бистиң кожаларывыс». 23.00—«Ye». Информастыг программа. 23.30—01.30—Даштыкы фильмнерниң экраны. Өөнүг телекөргүзүг. «Рикординиң бажыңы». Уран-чечен фильм. (Италия).

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга бөгүн республикага бүргеп, аязыр, чаъс чаар. Барыын чүк угланыышкынныг хаттын күжү кошкак. Агаарның температуразы даглыг районнарга 0, арганнарынга 4—9 градус чылыг болур.

Кызылга шокар булуттаар, эртен биче хар чаар. Хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы 6—8 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ОКТЯБРЬ 14-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ырының төнгени» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Оларның чүгле арыннарындан таныыр турганнар» 15.00, «Санунуң эзими» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Баш таарар ыыс» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Демир эжиктиң чажыды» 9.40, 13.40, «Орус шөл» 11.00, 14.30, 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи ачылыраа киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, көдээ ажылгый киллизиниң 21-47 үлетпүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60, бухгалтериниң 31-75, корректорларының 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 Телефонче холгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүдүлүнүң чанында Тывының ном үндүрер черинин республика типографиязы (Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу 1). ТС—01058.

Солун неделяда 6 катап үнер